

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Diplomová práce

Služba ve světle biblických textů a ve světle teologie

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Brichcínová, Th.D.

Autor práce: Bc. Zdislava Žáková

Studijní obor: Teologie služby

Ročník: 2

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V dne, 27. 3. 2019

Poděkování

Velmi děkuji Mgr. Kateřině Břichákové, Th.D. za laskavé a odborné vedení mé práce, za její trpělivost, čas a lidský přístup. Poděkování patří také mému drahému manželovi Josefovi i celé rodině za podporu ve studiu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Význam služby ve Starém zákoně.....	7
1.1 Pojmy	7
1.2 Služba v knihách Mojžíšových.....	8
1.3 Písně o Hospodinově služebníku.....	9
1.3.1 První píseň o Hospodinově služebníku	10
1.3.2 Druhá píseň o Hospodinově služebníku	11
1.3.3 Třetí píseň o Hospodinově služebníku	13
1.3.4 Čtvrtá píseň o Hospodinově služebníku	14
1.4 Srovnání pohledu různých teologů na dané téma.....	16
2 Služba v Novém zákoně	19
2.1 Pojmy	19
2.2 Apoštolská služba	20
2.3 Kristus jako ten, který přišel, aby sloužil.....	22
2.4 Podobenství	25
2.4.1 Podobenství o milosrdném Samaritánovi	25
2.4.2 Podobenství o Marii a Martě	26
2.4.3 Podobenství o hřivnách	26
3 Služba ženy ve světle teologie	29
3.1 Maria, Matka Boží, jako služebnice Pána.....	29
3.2 Povolání žen ke službě.....	31
3.2.1 Anežka Česká, patronka charity.....	31
3.2.2 Zdislava z Lemberka, královna chudých a trpících	32
3.2.3 Terezie z Kalkaty – Matka Tereza	33
4 Služba v pomáhajících profesích ve světle teologie.....	36
4.1 Synkatabasis v praxi služby	36
4.2 Člověk jako objekt i subjekt služby.....	38
4.3 Úskalí služby	39
4.4 Trojiční model ve služební praxi	41
4.5 Služba pramenící z lásky.....	42

Závěr	44
Abstrakt	46
Abstract	47
Zdroje	48

Úvod

Práce v sociálních službách mě inspirovala při volbě tématu diplomové práce. Je to téma mnohokrát zpracované a analyzované různými fundovanými a skvělými autory, teology, biblisty. Přesto je stále aktuální a přitažlivé.

Při studiu na Zdravotně sociální fakultě jsem měla možnost seznámit se s mnohými autory naučné literatury v pomáhajících profesích. Teoretické přístupy a metody sociální práce, postoje a vztahy byly studiem profesionálního přístupu v oborech sociální práce. Na zdejší fakultě mám možnost podívat se na tuto oblast pohledem teologie, což vnímám jako velké obohacení.

Zaměřím se na význam služby ve Starém zákoně, v Novém zákoně, Kristův služební odkaz, postavení Panny Marie v této oblasti a pohled na službu v pomáhajících profesích z perspektivy teologie.

Budu čerpat zejména z Písma svatého – ekumenický překlad, z encyklik Jana Pavla II. – Evangelium vitae a Mulieris dignitatem, z encykliky Benedikta XVI – Deus caritas est, z knihy C. V. Pospíšila – Teologie služby, z biblicko-teologické studie Svoboda ve vztahu k službě a poslušnosti od autorů P. Chalupy a G. I. Vlkové, z monografie G. I. Vlkové – Hospodinův služebník a nová smlouva, z knihy Jana Hellera – Bůh sestupující, z knihy F. Burdy – Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí. Pramenem některých informací budou také internetové zdroje.

Cíle

Hlavním cílem této diplomové práce je shromáždit a komparovat dostupné poznatky a informace týkající se služby z perspektivy teologie, z Písma svatého a ostatní literatury.

Otázky, na které budu hledat odpověď, jsou následující:

- Co je ve vybraných biblických textech, vypovídajících o službě, společné?
- Čím se liší výpověď o službě ve Starém a Novém zákoně?
- Naplnil Ježíš jako ten, který přišel sloužit, předchozí očekáváníí?
- Jaký je přístup služby v pomáhajících profesích z hlediska teologie?

Práce má pouze teoretickou část.

1 Význam služby ve Starém zákoně

1.1 Pojmy

Ministro, minister – latinský výraz pro službu, služebníka ve Vulgátě¹. Vulgáta je latinský překlad Bible, který byl přeložen z původních jazyků (hebrejšтина, aramejšтина, řečtina). Výraz minister se používal obecně tam, kde se v hebrejštině použil termín mešáret.

Šáret, mešáret – hebrejský výraz, který se používal v obecném významu pro služebníka konajícího nepodřadnou práci, (Gen 39,4 – Josef egyptský jako správce), (Ex 24,13 – Jozue jako služebník Mojžíše), (1Sam 2,18 – Samuel při Elim), (Ž 104,4 – služba andělů Hospodinu. V kultické službě se pak toto označení týkalo služebníků oltáře, králů, kněží, proroků, kteří měli zvláštní službu - prostředníka mezi Bohem a lidem. Ve většině případů se používá v souvislosti se starozákonním kněžstvím.² V každém případě je důležitým aspektem pro tento výraz služebnost založená na základě osobního vztahu.

Diakonos, diakonia – služba v řeckém překladu. Zajímavé je, že se v Septuagintě tyto výrazy pro službu téměř nepoužívaly a nahrazovaly se alternativními termíny (například *leiturgein* nebo *latreuein*)³. Výjimku tvoří pouze tři výskyty tohoto výrazu, a to pro označení světských úkonů služebníků krále Achašveróše⁴ (Est 1,10; 6,1 – 5).

Leiturgein je řecký výraz v Septuagintě používaný téměř výlučně pro kultickou službu. Je to překlad hebrejského termínu mešáret. Týká se především služby kněží, služby andělů. Může však znamenat i službu profánní (1Kr 1,4 služba Abíšagy).

Důležitým výrazem pro služebníka ve Starém zákoně je *ebed* (hebrejsky), v řečtině *dúlos*. Má velmi mnoho významů. Označoval se tak otrok, poddaný, robotník, nevolník, služebník. Služba v tomto významu znamenala podřídít se, splatit svůj dluh.⁵ Může

¹ DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. Překlad Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha: Návrat domů, ©2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

² DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. Překlad Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha: Návrat domů, ©2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

³ *Diakonát, vývoj a perspektivy*. Vyd. 1. Praha: Krystal OP, 2008. 115 s. ISBN 978-80-87183-07-6.

⁴ DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. Překlad Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha: Návrat domů, ©2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁵ CHALUPA, Petr a VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Svoboda fve vztahu k službě a poslušnosti: biblicko-teologická studie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 178 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2921-2.

to však znamenat také výraz výsostného zplnomocnění. Záleží na tom, komu služebník patří. Ebed byl zcela a úplně oddán svému pánu.⁶

1.2 Služba v knihách Mojžíšových

Služebník jako čestný titul vyjadřuje těsné spojení s Hospodinem. Vazba těchto lidí na Hospodinu je v tom, že podstatně ovlivňuje jejich existenci. Abrahám je nositelem zaslíbení (Gn 26,24), Mojžíš jako věrný služebník plní uložené úkoly (Ex 14,31; Nu 12,7). Proroci jsou Hospodinovými služebníky jako ti, kteří předávají Boží slovo.

Hospodinovým služebníkem však může být celý iraelský národ⁷ (např. Dt 32,43.56; 1Kr 8,23.32.36). „Boží služebník“ – tento titul odlišoval příslušníky izraelského národa od ostatních spojením s Bohem. Mělo to tedy dva významy - náboženský a národní. Hospodinův služebník – lid, který uctívá Hospodina, náleží mu, je na něj odkázaný a na něm závislý.⁸

Ve starozákonní době byli za členy rodiny považováni služebníci, od kterých se očekávala loajalita, oddanost a služba. Za to jim pán poskytoval ochranu a podporu. V izraelském národě byl také chráněn otrok před zvůlí svého pána. V době, kdy otroci byli všeobecně považováni za majetek, jsou tato ustanovení velmi vzácná, otroci jsou zde uznáváni jako lidské bytosti.

V Druhé knize Mojžíšově, když požaduje Hospodin propuštění svého národa z Egypta, nazývá Izraele svým prvorozeným synem, který má sloužit Hospodinu (Ex 4,22)⁹. Bůh se sklání ke svému lidu, vysvobozuje ho z otroctví, nazývá ho svým synem a zároveň služebníkem. Podle Chalupy je Bůh původcem vysvobození z otroctví ke službě.

Odbourání otroctví mezi lidmi a zároveň směřování ke službě Bohu. Tím skutkem se také zpochybňuje otroctví – Hospodin se ujímá strádajících a očekává od svého národa, že ho bude následovat. S výzvou k poslušnosti pak slibuje, že pokud bude jeho

⁶ HELLER, Jan. *Bůh sestupující: Pokus o christologii Starého zákona*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1994. 159 s. ISBN 80-7017-780-2.

⁷ CHALUPA, Petr a VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Svoboda ve vztahu k službě a poslušnosti: biblicko-teologická studie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 178 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2921-2.

⁸ CHALUPA, Petr a VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Svoboda ve vztahu k službě a poslušnosti: biblicko-teologická studie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 178 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2921-2.

⁹ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

lid naslouchat příkázání, nepostihne je žádná nemoc z Egypta, neboť Hospodin uzdravuje. (Ex 15,26) Nemoc souvisí a utrpení tedy souvisí s odklonem od Boha, zatímco věrnost Hospodinu dává život.

Ve třetí knize Mojžíšově vystupuje Bůh proti zotročování Izraelců. Připomíná, že on sám je vyvedl z egyptského otroctví. Mají být služebníky Boha, což pro ně znamená svoboda, ne služebníky druhého člověka, což znamená otroctví.

Mojžíš v Deuteronomiu vybízí ke službě Hospodinu a zároveň zakazuje sloužit modlům - „sloužit jiným bohům“ znamenalo „zapírat Boha“. Hospodin vysvobozuje z otroctví, sloužit Bohu, znamená žít ve svobodě. Znamená to zbavit se lidské nadvlády a přilnout k vysvoboditeli.

1.3 Písně o Hospodinově služebníku

V exilové době věřili Izraelité, že se znovu stanou služebníky Hospodinovými: „V onen den, je výrok Hospodina zástupů, zlomím jeho jho na tvé šíji a zpřetrhám tvá pouta. Nebudou už sloužit cizákům. Budou sloužit Hospodinu, svému Bohu a Davidovi, svému králi, kterého jim vzbudím.“ (Jr 30,8-9)

V písních o Hospodinově služebníku – ebedských písních – se ‚ebed‘ překládá do řečtiny jako ‚pais‘, což znamená hoch, chlapec. Výraz také znamenal nesvéprávného nebo neplnoprávného. A také mohl znamenat syn nebo zvláštní blízkost k pánu.¹⁰

Podle Hellera je služebník vlastně role, do které mohou vstupovat jednotlivé postavy, skupiny nebo celý národ.

*„A ty, Izraeli, služebníku můj, Jákobe, tebe jsem vyvolil,
potomku Abraháma, mého přítele, tebe jsem vychvátil z končin země,
zavolal jsem tě z odlehlých míst, řekl jsem ti: Ty jsi můj služebník,
tebe jsem vyvolil, nezavrhl jsem tě.“ (Iz 41,8-9)¹¹*

Na tento text navazují ebedské písně o Služebníku Hospodinovu.

Tyto perikopy vznikaly ke konci babylonského zajetí a v době poexilové. Často je zde oslovení nebo označení *můj služebník*. Z textu vyplývá, že je to označení laskavé, povzbuzující. Titul *Hospodinův služebník* patří mezi čestné tituly, není to označení

¹⁰HELLER, Jan. *Bůh sestupující: Pokus o christologii Starého zákona*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1994. 159 s. ISBN 80-7017-780-2.

¹¹*Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

pro otrocký vztah. Z textu je možné vnímat láskyplné vedení Hospodinovo – *ty jsi můj služebník, tebe jsem si vyvolil...*

1.3.1 První píseň o Hospodinově služebníkovi

*„Zde je můj služebník, jehož podepírám, můj vyvolený, v němž jsem našel zalíbení. Vložil jsem na něho svého ducha, aby vyhlásil soud pronárodům. (Iz 42,1)
Hle, už nastalo, co bylo na počátku, teď oznamuji nové věci.
Dříve než vyraší, vám je ohlašuji.“ (Iz 42,9)¹²*

Podle Vlkové je role služebníka v první písni svěřena Izraeli smlouva lidu a světlo národů. Z textu vyplývá, že služebník je velmi milosrdný, když „nalomenou třtinu nedolomí, doutnající knot neuhasí“. Má vyhlásit soud – v tomto smyslu znamená právo pronárodům. Právo spojené s poučením o velikosti, jedinečnosti a věrnosti svého Boha. Hospodinův služebník má být světlem, prostřednictvím kterého je odstraněna duchovní slepota. A to i v širším měřítku – světlem národů. Má právo Izrael, který tolikrát slepý a hluchý zapomněl na Hospodina, otevřít oči jiných? Bůh povzbuzuje svůj lid, ukazuje, že je jediný, pravý Bůh a že svůj vyvolený národ povede za ruku a bude opatrovat. Předpokladem je, obnovit svůj vztah a důvěru v Hospodina, nechat se vést, jednat podle jeho slov.

Metafora světla je pozitivním obratem a nadějí v situaci národů. V širším smyslu jsou všichni „jeho lid“. Služebníkem je ten, kdo je věrný Bohu.¹³

První píseň o Hospodinově služebníkovi je z doby, kdy se blížil konec babylonského zajetí, na což izraelité čekali s velikou nadějí a očekáváním.

Izrael má za úkol dosvědčit Boží velikost v celé zemi a zástupným utrpením proklamovat cestu z bídy do nového věku. Podle Hellera je představa písničeho proroka převzata z tehdejších zvyklostí u krále. Zlomená třtina znamenala smrt a zhasnutý knot také. Tento služebník však nedolomí nalomenou třtinu, doutnající knot neuhasí. Znamená to, že izraelský národ dostal Božího ducha (Ž 104), aby obnovil život a napravil, co svým odklonem od Hospodina pokazil.

¹² Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

¹³ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písni o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9.

Hospodin se prezentuje jako jediný, který dává těm, kdo chodí po zemi. Hospodin stvořil, oživuje, zachovává. Putujeme v šeru, které si vytváříme, ale od Hospodina přichází světlo. A nejen pro Izrael, ale eschatologicky pro všechny.¹⁴

Heller i Vlková se zamýšlí nad nalomenou třtinou a doutnajícím knotem. Jsou to symboly tehdejší světské spravedlnosti. Ale duch Hospodinův působí jako divotvůrce. Protože Hospodin je nejen spravedlivý, ale také nejvyšší milosrdný, pak služebník Hospodinův, na kterého vložil svého ducha, může svědčit o velikosti Božího milosrdenství a slávy, které se nemůže ani zdaleka rovnat jakákoli modla.

Píseň je plná naděje, z dnešního pohledu přesahuje starozákonní dobu, jako ostatně všechny tyto perikopy.

1.3.2 Druhá píseň o Hospodinově služebníkovi

Slyšte mě, ostrovy, daleké národy, dávejte pozor!

Hospodin mě povolal z života mateřského

od nitra mé matky připomínal moje jméno. (Iz 49,1)

Řekl mi: „Ty jsi můj služebník, Izrael, v tobě se oslavím.“ (Iz 49,3).

On dále řekl: „Nestačí, abys byl mým služebníkem, který má pozvednout Jákobovy kmeny a přivést zpátky ty z Izraele, kdo byli ušetřeni;

dal jsem tě za světlo pronárodům, abys byl spása má do končin země.“ (Iz 49,6)

Plesejte, nebesa, a jásej, země, ať zvučně plesají hory,

vždyť Hospodin potěšil svůj lid, slitoval se nad svými ujařmenými!¹⁵ (Iz 49,13)

Tato druhá píseň je z poexilové doby. Služebník Hospodinův se zdá být osobnější než v předchozím textu, sám se ujímá slova. Nestačí být jako dříve, vrátit se k tomu, co bylo před vyhnanstvím. Má být mnohem více známá Hospodinova sláva a spása až do končin země, byl připomenutý úkol z písně první – být světlem pro všechny národy a být smlouvou lidu.

Hospodinova služebníka, který obnovil své srdce a znovu se obrátil k Bohu, vede Hospodin z vyhnanství do vlasti, aby se mohl opět ujmout svého dědictví. To poslouží i k větší vážnosti a věhlasu Hospodina mezi národy.

¹⁴https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/prvni-ebedska-pisen-hle-muj-sluzebnik--413698

¹⁵ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

Označení služebník Hospodinův zde nelze aplikovat pouze na jednu osobu - proroka. Je to role, která se týká každého příslušníka Izraele.¹⁶

Podle teologa Jířího Beneše druhá výpověď o Hospodinově služebníkovi definuje, kdo služebník je. Jako v jedině, ze všech Izajášových perikop o služebníkovi, zazní jeho jméno: „*Ty jsi můj služebník, Izrael, v tobě se oslavím.*“ Může to být jedinec – Bohem poznamenaný – nebo celé společenství – Bohem poznamenaný. Jeho jednání bude mít dosah do celého světa. Zatímco v první je výpověď o prostorovém dosahu Božího díla, druhá je o časovém dosahu Hospodinova díla. Služebník je někdo, s kým bylo počítáno ještě dřív, než se objevil. Byl v Hospodinových záměrech. Tato píseň vypovídá o úžasném Božím řízení. Služebník zná Hospodinův záměr a přijímá jej, přestože o sobě pochybuje. Ale důvěřuje v Hospodina, který mu vkládá slova do úst. Má za úkol pozvednout Jákobovy kmeny, shromáždit rozptýlený Izrael a být světlem – spásou všem národům.¹⁷

Z textu této písně můžeme vycítit veliké povzbuzení a povolání služebníka. Představuje zde Izrael, který je zpátky ve vlasti a má být základem nového Izraele. Hospodin žádá aktivitu, nejen pasivní setrvání ve starých zvyklostech. Ale služebník reptá. Zdá se mu všechna snaha zbytečná a marná, proč se namáhat pro *nicotný přelud*. Jak přirozené a lidské! Myslím, že tato vlastnost v nás přetrvává a provází celou historii.

A přesto má Bůh s námi „mateřskou“ trpělivost. Laskavě vede svůj lid, svého služebníka a staví jej do role učitele a světlem všem národům.

¹⁶VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 108

¹⁷ https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/druha-ebedska-pisen-sluzebnik-je-novy-izrael--415547

1.3.3 Třetí píseň o Hospodinově služebníkovi

Panovník Hospodin dal mi jazyk učedníků, abych uměl zemdlého podpírat slovem.

On mě probouzí každého jitra, probouzí mi uši, abych slyšel jako učedníci.

Panovník Hospodin mi otevřel uši a já nevzdoruji ani neuhýbám nazpět.

Nastavuji záda těm, kteří mě bijí, a své líce těm, kdo rvou mé vousy, neukrývám svou tvář před potupami a poplíváním. (Iz 50,4-6)

Kdo z vás se bojí Hospodina a poslouchá jeho služebníka?

Kdo chodí v temnotách, kde není žádná záře,

ten ať doufá v Hospodinovo jméno a opře se o svého Boha..¹⁸

Role Hospodinova služebníka v této písni je opět personifikovaná. Je to konkrétní osoba, nejspíš prorok, který poslušně naslouchá hlasu Hospodina. Má za úkol podporovat a povzbuzovat ty, kdo jsou znavení a v pokušení nevěřit Bohu. Učedník ve Starém zákoně dovede pochopit a správně interpretovat Boží slovo.

Od předchozích písní se odlišuje popisováním násilí, které musí služebník snášet. Je zde silný kontrast mezi tím, co musí vytrpět a jistotou a důvěrou v Boha. Služebník Hospodinův spoléhá a doufá v Hospodina a svým příkladem vybízí k následování.¹⁹

Tato perikopa je podle kapucína Pacifika Matějky spíše chvalozpěv služebníka Hospodinu. Světlo zde znamená důvěra v Boha, který člověka vede a vnuká mu správná rozhodnutí. Tmou je nezdravá sebedůvěra člověka, který spoléhá jen sám na sebe a na své investice. Je zde naznačen kontrast mezi pravým a nepravým náboženstvím. Kdo hledá pravého Boha, a jemu naslouchá, pozná život ve spravedlnosti. Správný boží služebník dělá všechno pro Pána, i když ten zrovna není nablízku. Služebník je chápán spíše skupinově.²⁰

Tato perikopa je věnovaná služebníkovi, který je pokorný a poslušný i přesto, že není doba nakloněna jeho učení a svědectví o Bohu. Zdá se, že kontrastuje s předešlou perikopou, kde byla zmínka o nespokojenosti služebníka. V textu této písně se služebník jakoby přibližuje služebníkovi trpícímu, o kterém je řeč ve čtvrté písni.

¹⁸ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

¹⁹ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 142

²⁰ https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/kdo-chodi-v-temnotach-kde-neni-zadna-zare-ten-at-doufa-v-hospodinovo-jmeno--1547017

Poslušný, unavený, nevzdoruje a neuhýbá, ale je věrný Hospodinu a snaží se o rozšíření Boží slávy. A povzbuzuje ostatní k důvěře v Boha a k bohabojnému životu.

Při čtení žalmu 86 mě napadá asociace s touto písní, kde volá žalmista o pomoc k Hospodinu: „Bože, povstali proti mně zpupní lidé a tlupa násilníků mi ukládá o život, neberou na tebe ohled“ (Ž 86,14). Ale důvěra služebníka v Pánovu věrnost a milosrdenství dodává odvalu „Ty však jsi, Pane, Bůh milosrdný a milostivý, váhavý k hněvu, svrchovaně laskavý a věrný.“ (Ž 86,15)

1.3.4 Čtvrtá píseň o Hospodinově služebníku

Vyrostl před ním jako proutek, jak oddenek z vyprahlé země, neměl vzhled ani důstojnost. Viděli jsme ho, ale by tak nevzhledný, že jsme po něm nedychtili. Byl v opovržení, kdekdo se ho zřekl, muž plný bolesti, zkoušený nemocemi, Jako ten, před nímž si člověk zakryje tvář, tak opovržený, že jsme si ho nevážili. Byly to však naše nemoci, jež nesl, naše bolesti na sebe vzal, ale domnívali jsme se, že je raněn, ubit od Boha a pokořen. Jenže on byl proklán pro naši nevěrnost, zmučen pro naši nepravost. Trestání snášel pro náš pokoj, jeho jizvami jsme uzdraveni. Všichni jsme bloudili jako ovce, každý z nás se dal svou cestou, jej však Hospodin postihl pro nepravost nás všech. Byl ztrápen a pokořil se, ústa neotevřel, jako beránek vedený na porážku, jako ovce před stříhači zůstal němý, ústa neotevřel. (53,2-7) Zbaven svého trápení spatří světlo, nasytí se dny. „Tím, co zakusí, získá můj spravedlivý služebník spravedlnost mnohým; jejich nepravosti na sebe vezme. Proto mu dávám podíl mezi mnohými a s četnými bude dělit kořist za to, že vydal sám sebe na smrt a byl počten mezi nevěrníky.“ On nesl hřích mnohých, Bůh jej postihl místo nevěrných. (Iz 53,11-12)²¹

Podle Vlkové přebírá v této písní roli Hospodinova služebníka personifikovaný Jeruzalém. On měl také povstat ze svého ponížení a poroby, na něm se měl ukázat Boží zásah a jeho právo – zákon pocházející od Boha - se mělo stát světlem národů. V této

²¹ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

písni nepromlouvá Hospodin ani služebník, ale ti, kterým služebníkovo poslání slouží. Je zde nové pochopení významu bolesti a utrpení a následně jeho vyvýšení.²²

V této perikopě se propojuje starozákonní a novozákonní pohled více než v předchozích písních. Podle Jana Hellera obraz trpícího služebníka je úděl, který nesou různí lidé. Např. Mojžíš, Izajáš, Jeremiáš a nakonec celý Izrael v zajetí babylonském Každý tu roli trpícího služebníka chvíli na sebe bere, nese, ale není schopen ji naplnit. Teprve Kristus tuto starodávnou roli vyplnil, nese ji v plnosti kříže.

Heller také vysvětluje starozákonní význam zástupné oběti. Beránek, nebo jiné zvíře, byl obětován Hospodinu za hříchy toho, kdo tuto obětinu přinášel. Metaforicky je tedy Kristus obětovaný Beránek, který je však sám bez viny. Zástupná oběť Krista tkvěla v tom, že vzal na sebe hříchy všech lidí a sám se stal služebníkem všech. Byl poslušný až k smrti, a to k smrti na kříži. (Flp 2,8)²³

Josef Dvořák se ve své diplomové práci pozastavuje u zápalné oběti Abrahámovy, kde obětním beránkem se má stát jeho syn Izák. Zcela zřetelně je vidět v Izákovi předobraz Krista a jeho zástupné oběti. Detailně rozebírá cestu, kterou se ubírají Abrahám a Izák, na horu Moria. Izák si sám nese dřevo k oběti – stejně jako Kristus si ponese svůj těžký kříž.²⁴

Ve své disertační práci se pak autor zamýšlí nad Kristovou zástupnou obětí. Podle něj je důležitým aspektem skutečnost, že úděl Beránka nebo Služebníka by na sebe nechal dobrovolně žádný mocenský král ani izraelský lid. Pouze Kristus jako pravý velikonoční Beránek, Hospodinův trpící Služebník nese tento úděl zcela neokázale a nekrálovsky, tiše a pokorně. V tom je Kristova královská autorita. A jako Král – služebník je poslušný a zcela vědomě a dobrovolně se obětuje, i když se žádné viny nedopustil.²⁵

Dvakrát je v textu zdůrazněno služebníkovo mlčení, nekřičí a nevzpírá se. Přirovnání k beránkovi vyzdvihuje služebníkovu ochotu k oběti a solidaritu s roztroušeným stádem. V tomto textu byla inspirace svatého Jana Křtitele, když při křtu Páně zvolal „Hle Beránek Boží, který snímá hříchy světa (J 1,29).²⁶

²² VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 204

²³ https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/491019

²⁴ https://theses.cz/id/lu9vf9/Diplomova_prace_Dvorak.pdf

²⁵ https://theses.cz/id/7mrm2e/Transformace_ob_ti_v_Psmu.pdf

²⁶ HŘEBÍK, Josef. *Izaiáš: revidovaný překlad s výkladovými poznámkami*. Přeložil Václav BOGNER. V Praze: Česká biblická společnost, 2018. ISBN 978-80-7545-075-3.

Trpící služebník v této Izajášově perikopě je vyvrcholením čtyř písní o Hospodinově služebníkovi. Všechny ukazují a postupně gradují k Služebníkovi nejvyššímu, který vzal na sebe lidskou přirozenost. Všechny potom ukazují na velikost Boží a jeho láskyplné pedagogické vedení.

1.4 Srovnání pohledu různých teologů na dané téma

Vlková se věnuje výkladu Božího služebníka z pohledu doby, kdy text vznikl. Přibližuje však také individuální interpretace postavy Hospodinova služebníka různých badatelů:

- Služebník – známá postava z minulosti – v úvahu připadal Mojžíšovi, který byl také jmenován Hospodinovým služebníkem (Nm12,7; Dt34,5)²⁷ Někteří badatelé ztotožňovali služebníka s prorokem Izajášem, který také trpěl a byl královského rodu. Kvůli utrpení se uvažovalo také o Jeremiáši. V souvislosti s judskými králi přemýšlelo také o Ezechiášovi nebo o Jošijahovi;²⁸
- Služebník – konkrétní postava exilní či poexilní doby – často byl považován za Hospodinova služebníka neznámý prorok, někteří badatelé píší o neznámém učiteli zákona;²⁹
- Služebník – budoucí Mesiáš. Tato interpretace převládá mezi křesťanskými učenici, kteří neměli problém s představou Kristova utrpení a smrti;³⁰
- Služebník – izraelský národ – zastánci zvláště mezi židovskými biblisty, časem však i mezi křesťanskými kritickými badateli;³¹
- Služebník – část Izraele – spravedlivé jádro národa, některými badateli pokládán za prorockou skupinu.³²

²⁷²⁷ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 11

²⁸ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 12

²⁹ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 12

³⁰ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9, s. 13

³¹ VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písní o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9.

Jan Heller přináší do výkladu těchto perikop perspektivu christologickou a eschatologickou. Autor Písma psal pod vnutnutím Ducha svatého, což se jistě nedá popřít, nemusel tedy nutně rozumět do důsledku významu textu, kterému se dá rozumět až z jistého nadhledu. Především poslední, čtvrtá perikopa o trpícím služebníkovi, k tomu přímo vybízí.³³

Starý zákon popisuje, jak vypadá Boží soud a v Nový zákon vypovídá o tom, že ho v Synu sám nese. On byl zdrčen našimi hříchy. Naše nepravosti vzal na sebe. Ježíš se ztotožňuje s rolí Beránka při poslední večeři, když říká – toto je mé tělo, toto je má krev.

Hospodinův služebník v perikopách je především izraelský lid, který ani v zajetí nezapomněl na Hospodina, ale uznal, že babylonské vyhnanství byl spravedlivý trest za nevěrnost Hospodinu, bylo mu odpuštěno a teď má otevřenou cestu zpátky. Čeká ho nový Jeruzalém.

Nový zákon otvírá další krok – týká se to všech, kteří ví, že zbloudili a mají touhu to změnit. V Kristu se nám otevřela cesta nazpět k Bohu.³⁴ V Božím služebníkovi lze jednoznačně vidět osobu Ježíše jako milovaného Syna. Svatý Pavel ve Skutcích vidí paralelu - světlo národům jako Kristus, kterého mají přinést pohanům až do končin země (Sk 13,47). Trpící služebník pak ve třetí a čtvrté písni se analogie ke Kristovu utrpení přímo nabízí. Podle svědectví evangelia byl Kristus haněn, mučen, poplíván. Ježíš na budoucí bolestné, ale spasitelné události upozorňuje apoštoly předem, a to krátce po Petrově vyznání – *Ty jsi Mesiáš, Syn živého Boha!* (Mt 16,16). V Lukášově evangeliu Kristus v Getsemanské zahradě upozorňuje na starozákonní proroctví: „*Říkám vám totiž, že se na mně musí splnit, co je napsáno: „A byl počítán mezi zločince.“ Neboť co je o mně řečeno, už se naplňuje!*“ Ježíšovo mlčení před Pilátem a soudci připomíná označení beránka.^{35 36}

³² VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad "písni o služebníkovi" z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 263 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2472-9.

³³ HELLER, Jan. *Bůh sestupující: Pokus o christologii Starého zákona*. 1. vyd. Praha: Kalich, 1994. 159 s. ISBN 80-7017-780-2.

³⁴ https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/491019

³⁵ *Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze*. V Praze: Vyšehrad, 2018. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.

³⁶ *Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k nové Vulgátě*. Praha: Sekretariát České liturgické komise, 1989.

Podle dr. Adama Mackerle ústředním tématem a spojnicí knihy proroka Izajáše je příslib Boží spásy, kterou Bůh dává bezvýhradně.³⁷

Christologický pohled je bližší a lépe uchopitelný. Z dnešní perspektivy jsou texty Izajášových perikop o Hospodinově služebníku krásné a vypovídající o Boží lásce a věrnosti. Být služebníkem Hospodinovým znamená být prostřednictvím Krista Božím dítětem. To předpokládá naprostou odevzdanost Božímu vedení, ne však pasivitu. Vybízí ke skutkům, které o Božím milosrdenství mají svědčit.

³⁷ MACKERLE, Adam. *Než budete číst Bibli podruhé: vybraná témata o Bibli*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2014. Opuscula. ISBN 978-80-7394-450-6.

2 Služba v Novém zákoně

2.1 Pojmy

Diakonia se původně týkala materiální služby, jako například služba u stolu (Sk 6.1-4), sbírky na chudé v Jeruzalémě (11,29; 12.25). V Novém zákoně je tento termín typický pojem, který se v SZ téměř nevyskytuje, kromě knihy Ester, tam však se netýká kněžské činnosti.³⁸ V apoštolských listech znamená duchovní úřad, poslání (Kol 4,17; 2Tm 4,5). Svátý Pavel zde vybízí k oddanosti a vytrvalosti v dobré službě. Sám se označuje za služebníka (1Kor 3,5), ale zdůrazňuje, že pouze spolupracuje na Božím díle a vybízí k pokoře (1Te 3,2). Ve službě také nabádá k učení pravé víry a odmítání pověr (1Tm 4,6), ke snášení útrap (2Tm 4,5).

Leiturgia nadále popisuje působení kněžstva (L 1,23; Žd 9,21) a označuje rovněž výjimečnou službu Krista (Žd 8,6), jako prostředníka vyšší smlouvy, založené na lepších zaslíbeních. Vztahuje se také na službu andělů zmiňovaných v Pavlově listu Židům (Žd 1,7; 1,14). Na rozdíl od Starého zákona, kde tento termín převažoval ve významu kultické služby, v Novém zákoně směřuje k hmotné pomoci (Ř 15,27), kde vybízí svátý Pavel k solidaritě s chudými a ke štědrosti (2Kor 9,12) a zdůrazňuje, aby každý, kdo dává, dával srdcem a ne z donucení, protože ‚radostného dárce miluje Bůh‘. Nabádá také k pohostinnosti, k přijetí bratra ve vsi lásce (Flp 2,25; 2,30). Ve smyslu služby evangeliem se apoštol Pavel v listě Římanům představuje jako služebník Krista Ježíše mezi pohanskými národy (Řím 15,16). Pavel káže evangelium, aby pohany přinesl jako dar; přináší jim evangelium, aby uvěřili. Ve smyslu bohoslužby se pak vyskytuje tento termín ve Skutcích apoštolů, kde prostřednictvím modliteb a postu nechali působit Ducha svatého při výběru Barnabáše a Pavla. (Sk 13,2)

Dúlos znamená služebník. Ve většině případů se vyskytuje v podobenstvích. V podobenství o službě dvěma pánům (Mt 6,24) nás Kristu vybízí k pravé službě Bohu, ne mamonu. Z podobenství o Božím království (Mt 13,18 – 23) vyznívá, jak důležité je nejen evangelijní zvěst pochopit, ale také je přijmout a žít podle ní. Ježíš nás také napomíná, abychom nezůstávali otroky hříchu (Jan 8,34-36), ale abychom byli v Kristu svobodní, protože pravá svoboda je jen ve společenství se Synem. Také nás

³⁸ DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. Překlad Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha: Návrat domů, ©2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

prostřednictvím podobenství vybízí k bdělosti (Lk 12,37), abychom byli připraveni ke službě a na příchod Pána. Podobně i v Matoušově evangeliu (Mt 24,45 - 51) nám zdůrazňuje, jak je důležité být věrným služebníkem, to znamená být bdělý při příchodu Pána, ale také plnit jeho vůli. V podobenství o hřivnách (Mt 25,14 – 30) je zdůrazněno, že nestačí jen nečinně čekat, ale je důležité být věrným služebníkem a nést ovoce podle svých možností, tedy podle míry Božích darů. Ježíš také upozorňuje na to, že si člověk nemá dělat žádné nároky na odměnu za službu Bohu (Lk 17,7 – 10).

2.2 Apoštolská služba

V apoštolských listech se používá pro službu nebo služebníka v naprosté většině výraz *diakonos*. Termín *doulos* se vyskytuje v sebeoznačení apoštolů „Služebník Ježíše Krista“, nebo „Boží služebník a apoštol Ježíše Krista“ (Ř 1,1; Tt 1,1; Jk 1,1; 2Pt 1,1; Ju 1,1)³⁹. Tak se představují apoštolové v úvodu listů a vyznávají tak, že náleží Kristu. Apoštolát je chápán jako služba. Pavlovo povolání (Ř 1,1) je výzvou ke službě. Apoštolskou službou je činnost, evangelizace, která je v symbióze s vnitřním postojem vůči Bohu.⁴⁰

V evangeliu sv. Matouše byl k apoštolské službě povolán Petr. Po opakující se otázce, jestli ho miluje, Šimon – Petr odpovídá: „*Ty jsi Mesiáš, Syn Boha živého.*“ Ježíš mu odpověděl: „*Blaze tobě, Šimone Jonášův, protože ti to nezjevilo tělo a krev, ale můj Otec v nebesích. A já ti pravím, že ty jsi Petr; a na té skále zbuduji svou církev a brány pekla ji nepřemohou.*“ (Mt 16,16-20)⁴¹ V evangeliu u Cesareje Filipovy se tento úryvek děje ještě před utrpením Krista. Je to Petrovo jedinečné vyznání Kristu, vanutí Ducha svatého – Utěšitele, kterého Ježíš posílá po svém nanebevstoupení, ale z tohoto vyznání je přímo hmatatelný. Svěřená služba je zároveň příslib, že církev, zbudovaná na skále, má pevné základy v Kristu, a to je jistota.

Svatý Pavel v listě Římanů varuje před otroctvím hříchu (Ř 6,16 – 23); služba hříchu a zlu znamená otroctví, které končí smrtí. Služba Bohu ve spravedlnosti není otroctví, ale svoboda, která přechází v život věčný. Upozorňuje však, že svoboda musí být a zavazuje v láskyplné službě Bohu a bližnímu, ne v prosazování sama sebe (Ga

³⁹ *Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*. 3. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 871 s. ISBN 80-7195-073-4.

⁴⁰ DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník*. Překlad Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha: Návrat domů, ©2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁴¹ *Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*. 3. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 871 s. ISBN 80-7195-073-4.

5,13). Taková svoboda má základ v Kristu a jeho oběti. Také by to neměla být služba jen proto, aby ho druzí chválili, ale služba v duchu křesťanské pokory podle vzoru Krista (Ef 6,7). Pavel také vyzývá k vnitřní svobodě, ať už je člověk v jakémkoli stavu.

Kristovou obětí jsme byli vykoupeni, jsme tedy svobodni a nesmíme být otroky lidí. Pravá svoboda je ve službě Bohu.⁴²

V listu do Korintu (1Kor 3,8) Pavel připomíná, že každá služba Bohu je důležitá a zdůrazňuje rovnost před Bohem. Boží trojici nám představuje a přibližuje slovy: „*Dary jsou sice rozmanité, ale je pouze jeden Duch. A jsou rozličné služby, ale je pouze jeden Pán. A jsou různé mimořádné síly, ale je pouze jeden Bůh. On to všechno ve všech působí.*“ (1Kor 12,4 - 6).⁴³

Služba v Duchu, která vede k pravé svobodě, je staneme-li se nástrojem Kristovým (2Kor 3,3). To apoštol Pavel také zdůrazňuje v další kapitole. Říká, že není potřeba klesat na mysli a malomyslnět při hlásání evangelia, protože vyjevování pravdy je možné jen silou Páně, ne vlastní. Lidská přirozenost je křehká jako hliněná nádoba, jen s Boží pomocí lze vykonat veliké věci. Lidé, kteří jsou zaslepeni bohatstvím tohoto světa, nejsou schopni vidět světlo, které Bůh rozžehl v každém srdci díky Kristově oběti. Proto se nemusíme bát žádného útisku, pronásledování ani trápení. Protože věci viditelné pominou, ale neviditelné budou trvat věčně. (2Kor 4)⁴⁴ Pavel také posiluje ostatní apoštoly ve službě smíření s Bohem skrze Krista (2Kor 5,18), protože pro Kristovy zásluhy nám Bůh nepřičítá naše poklesky. Také povzbuzuje k službě vytrvalé přes všechna soužení, nesnáze a úzkosti, radostné, dobrotivé a milosrdné, protknuté Duchem svatým, aby nebylo nikdy ne evangelium vrženo špatné světlo (2Kor 6,3 – 10). Apoštol Pavel také nabádá k dobročinné službě, prostřednictvím které je oslaven Bůh, jeho velikost a štědrost. (2Kor 9,12).

V listu Římanům Pavel připomíná, že Kristus sloužil židům, tak Bůh splnil sliby dané patriarchům, ale pro své velké milosrdenství poslal apoštoly i k pohanům. (Ř 15,8). Stejně se přiznává v listu Efezským, že díky osvícení Duchem svatým poznal, že radostnou zvěst evangelia má přinést i pohanům, protože i pro ně platí zaslíbení skrze Ježíše Krista. (Ef 3,5 – 7). Napomíná, že duchovní dary, které apoštolové dostali, mají

⁴² *Nový zákon s výkladovými poznámkami: český ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 519 s.

⁴³ *Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*. 3. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 871 s. ISBN 80-7195-073-4.

⁴⁴ *Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*. 3. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 871 s. ISBN 80-7195-073-4.

sloužit všem k jejich duchovnímu prospěchu. V pokoře pak má sloužit každý podle daru, který dostal. Kdo má dar služby, ať ho užívá ve službě a činí to s radostí. Pojítkem všeho pak je vzájemná láska. (Ř 12,7 – 9). Varuje před nešvary, které se pod falešnou maskou služby vtírají do prvotní církve. Pavel znovu připomíná, že pravá evangelizace a služba pramení z lásky, čistého srdce, dobrého svědomí a opravdové víry (1Tim 1). Také v listě Židům píše, že Bůh nikdy nezapomíná na láskyplnou křesťanskou službu. Ve stejném duchu nabádá své spolubratry i apoštol Petr ve svém prvním listě (Pt 4,11).

V apoštolských skutcích a listech se slovo služba mnohokrát opakuje. Oproti Starému zákonu je velký posun ve významech i termíny, které se používaly ve Starém zákoně, nabývají ve světle Krista úplně jiný rozměr.

2.3 Kristus jako ten, který přišel, aby sloužil

Vzorem křesťanské služby je Kristus. Nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil. Tento text můžeme najít v Matoušově evangeliu, kdy matka Zebedeových synů žádala Ježíše, aby tito bratři měli přední místa v jeho království. Ježíš vysvětluje, že jít v jeho šlépějích není jednoduché, je to cesta láskyplné služby.

Kristus vyzývá své učedníky k následování být po jeho příkladu služebníky: „*Kdo mně chce sloužit, ať mě následuje, a kde jsem já, tam bude i můj služebník. Kdo mně slouží, dojde cti od Otce.*“ (J 12,26)⁴⁵ Je to zasazeno do kontextu nadcházejícího Kristova utrpení a výkupné oběti.

Představa o vládících a mocných tohoto světa, kteří utiskují a přiživují se na svých poddaných a nechají si sloužit, je v souvislosti s Kristem velmi zavádějící. Kristus říká: „*...kdo se chce stát mezi vámi velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď vaším otrokem. Tak jako Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.*“ (Mt 20,26-28)⁴⁶ Téměř stejná Kristova slova jsou i v evangeliu sv. Marka (Mk 10, 43-45)

Podobná výzva je v Markově evangeliu, kdy se po cestě do Kafarna Ježíšovi učedníci přeli, kdo je z nich největší. Ježíš řekl: „*Kdo chce být první, buď ze všech poslední a služebníkem všech*“ Pak vzal dítě, postavil je doprostřed nich, objal je a řekl

⁴⁵ *Nový zákon s výkladovými poznámkami: český ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 519 s.

⁴⁶ *Nový zákon s výkladovými poznámkami: český ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 519 s.

*jim: „Kdo přijme jedno z takových dětí v mém jménu, přijímá mne; a kdo mne přijme, nepřijímá mne, ale toho, který mě poslal.“ (Mk 9, 35-37).*⁴⁷

Naši touhu „být první“ Kristus směřuje na cestu služby, být služebníkem všech. Je určitě lákavé a jednoduché v každé společnosti, jít takzvaně s dobou. Nijak se nevymykat, nevyčínat, jít s těmi, co něco znamenají. Ježíš nás zve, abychom šli proti proudu.

V pozemských společnostech se podle Cognara chovají velcí lidé s necitlivostí, dávají pocítit svou moc, ovládají druhé. Podle evangelia je cestou, vedoucí k prvnímu místu, cesta služby. V křesťanství právě tento úryvek má důležitou úlohu, protože ‚služebník‘ je popsán výrazem ‚dúlos‘ – otrok, muž bolesti. Jako křesťané, následovníci Krista, máme být služebníky svých bratří. Život učedníku náleží celý Kristu, proto stoupají vzhůru, jenom když se ponižují, když následují Krista v jeho sestupu, v jeho darování a ztracení sebe sama.⁴⁸

Evangelia nám přibližují zejména Ježíšovu veřejnou činnost, ve které nám hlásá radostnou zvěst, současně se nám předkládá činnost Krista sloužícího těm, kteří se ocitli v nouzi. Svatý Pavel nás vyzývá k následování Krista, když nám ukazuje jeho pokoru, s kterou na sebe vzal lidskou přirozenost, přirozenost služebníka.

Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl,

nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka, stal se jedním z lidí.

A v podobě člověka se ponižil, v poslušnosti podstoupil i smrt, a to smrt na kříži.

Proto ho Bůh vyvýšil nade vše a dal mu jméno nad každé jméno,

aby se před jménem Ježíšovým sklonilo každé koleno – na nebi, na zemi i pod zemí

–

a k slávě Boha Otce každý jazyk aby vyznával: Ježíš Kristus jest Pán. (Flp 2,6-11)

Ježíš Kristus na sebe vzal naši - lidskou přirozenost, přestože je rovný Bohu, se snižuje na lidskou úroveň a stává se jedním z lidí. Dobrovolně se stal služebníkem, poslušným a pokorným. Je zde kontext Izajášovy perikopy o trpícím služebníku (Iz 53,3). Je to také jediné místo v Novém zákoně, kdy je Kristus označen výrazem dúlos, což doslova znamená otrok. Trpící služebník je předobrazem trpícího Krista. Ponižil

⁴⁷ *Nový zákon s výkladovými poznámkami: český ekumenický překlad.* 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 519 s.

⁴⁸ CONGAR, Yves. *Za církev sloužící a chudou.* Překlad Terezie Brichtová. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, [1995]. 130 s. ISBN 80-7192-006-1.

se a byl vyvýšen. V Izajášovi byl trápen jako beránek vedený na popravu (Iz 53,7). Beránek, který byl zabit, si zaslouží, aby přijal moc, čest a slávu (Zj 5,12).^{49 50}

Kristovo utrpení a smrt pro spásu člověka a následné zmrtvýchvstání je rozhodujícím východiskem všech výpovědí o Bohu. Kříž představuje vrcholné zjevení Boží slávy.⁵¹

Adam se chtěl povýšit, ale Kristus se ponížil s velikou pokorou, křížující službou. Adam klesl, Kristovo jméno je nad všechna jiná.⁵² „Kdo se povyšuje, bude ponížen, a kdo se poníží, bude povýšen“ (Mt 23, 12; Lk 14,11; 18,14; 2,48 – 53).⁵³

V evangeliu sv. Matouše se Ježíš ztotožňuje s každým trpícím a nemohoucím nebo nějak strádajícím člověkem a vybízí nás k soucitu se všemi potřebnými. „*Pojďte požehnání mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznul jsem a dali jste mi pít, byl jsem na cestě a ujali jste se mě, byl jsem nahý a oblékli jste mě, byl jsem nemocen a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení a přišli jste za mnou.....Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto nepatrných bratří, mně jste učinili*“ (Mt 25,34-39). Tato výzva je ještě umocněná na kontrastním pozadí „*Amen, pravím vám, cokoliv jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili*“ (Mt 25,45)⁵⁴

Pán Ježíš uvádí hladové, žíznivé... Jsou to kategorie, vycházející ze Starého zákona. Pro tehdejší dobu byly pochopitelné. Pro nás jsou to zástupné kategorie. Kritériem pro dnešní dobu by měli být lidé na okraji společnosti, marginalizované skupiny, potažmo všichni potřební.

Ve zmíněné evangelijské kapitole popisuje Kristus chvíle posledního soudu. Je poslední z pěti velkých řečí, tzv. eschatologická řeč.⁵⁵

To nás vede k zamyšlení. Nestačí jen dodržovat přikázání, předpisy a nařízení. Ježíš nás vybízí k tomu, abychom měli otevřené oči, empatické srdce, abychom měli ruce

⁴⁹ *Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*. 3. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 871 s. ISBN 80-7195-073-4.

⁵⁰ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

⁵¹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

⁵² CONGAR, Yves. *Za církev sloužící a chudou*. Překlad Terezie Brichtová. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, [1995]. 130 s. ISBN 80-7192-006-1.

⁵³ *Nový zákon s výkladovými poznámkami: český ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 519 s.

⁵⁴ *Nový zákon s výkladovými poznámkami: český ekumenický překlad*. 1. vyd. Praha: Evangelické nakladatelství, 1991. 519 s.

⁵⁵ https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/977912

naplněné milosrdnými skutky. Službu v tomto kontextu nemusíme vnímat pouze jako zájem o fyzické blaho druhého, ale jako službu milosrdenství a lásky, kdy jsme schopni vidět druhého člověka jako svého bližního.

2.4 Podobenství

2.4.1 Podobenství o milosrdném Samaritánovi

Kristus nás učí, že služba má být výrazem lásky k bližnímu. V podobenství o milosrdném Samaritánovi ukazuje, že není důležité, v jaké národnosti člověk je, ale co má v srdci. Jeho služba zraněnému je odpovědí na akutní potřebu člověka a je morálním vzorem i po dvou tisících letech. Podle Michala Opatrného se přímo dotýká charitativní práce a u pomáhajících profesí, jako interakcí mezi oborem sociální práce a diakonickým úkolem církve.⁵⁶

V alegorickém výkladu podobenství se podle autora přibližuje postup křesťanské sociální práce, a to ve třech krocích:

- Samaritán, když spařil zraněného, byl „pohnut soucitem“(Lk 10,33)⁵⁷ – to je první krok v křesťanské službě, projev empatie, lásky;
- Nezištná pomoc je pak druhým krokem; pokud je to nutné i na vlastní náklady;
- Třetím krokem této metody je předání postiženého tam, kde jsou lepší prostředky k poskytnutí pomoci, tedy do péče profesionálních sociálních služeb. Samaritán odvezl zraněného do hostince, v alegorickém výkladu je tedy hostinský také profesionálem, poskytujícím sociální služby.⁵⁸

Podle Opatrného je v tomto podobenství podstatný termín „bližní“ – kde na otázku „Kdo je můj bližní“ Ježíš odpovídá právě podobenstvím a je ukazuje vzájemné překrývání lásky k bližnímu a bliženecké lásky. Bližní v tomto případě je ten, který prokázal milosrdenství. Obdarování jsou tedy oba. Ve službě a v péči o druhé jde o projev Boží milosti, kdy člověk může být někomu druhému bližním. Příležitost

⁵⁶Opatrný, M. (2016). Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia theologica*, 18(3), 167-184. doi: 10.5507/sth.2016.034.

⁵⁷ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

⁵⁸Opatrný, M. (2016). Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia theologica*, 18(3), 167-184. doi: 10.5507/sth.2016.034.

někomu pomoci je tedy Božím darem, díky kterému člověk zakouší pomáhající a uzdravující vztah, který k němu chová Bůh.⁵⁹ Rozhodujícím kritériem bliženecké lásky pak není ortodoxie, ale ortopraxe. Nestačí tedy jen milovat, ale tuto lásku uskutečnit. Díky příležitosti sloužit bližnímu může pomáhající v milosrdné službě zakusit spásu.⁶⁰

2.4.2 Podobenství o Marii a Martě

Marie a Marta symbolizují dvě oblasti našeho nitra, které by v ideálním případě být v harmonii a souladu. Marta představuje činnou službu, Marie kontemplaci.

Ve zmíněném podobenství vyčítá Marta Marii, že jen tak nečinně sedí, naslouchá Ježíšovým slovům a na ní nechá všechny starosti s obsluhováním. Neuvědomuje si v tu chvíli, že staví svoji službu nade všechno.⁶¹

Ve chvíli, kdy považujeme svou činnost za nejdůležitější, přestáváme sloužit Kristu. Zároveň nelze být jen kontemplativní a nestarat se o své bližní, protože v tu chvíli se také Kristu vzdalujeme.

Podle svatého Augustina je ideál, aby se činnost a kontemplace spojily a oba tyto aspekty v životě střídaly.

Také Terezie z Avily píše, že by se Marie a Marta v nás měly spojit v jedno. Je však přesvědčená a upozorňuje své sestry, že by se měly nejdřív naučit být Martou. Chtít být rovnou Marií je nedostatek pokory. Ve své knize *Cesta k dokonalosti* pak vnímá službu bližnímu jako kontemplaci, vždyť když slouží nemocnému, slouží samotnému Kristu. Obě stránky jsou spojeny v jednotě.⁶²

2.4.3 Podobenství o hřivnách

Vítr vane, kudy chce. Abychom byli dobrými služebníky svého Pána a sloužili dobře a věrně, potřebujeme dary Ducha svatého. Ty jsou dány každému, aby byli užiteční. (1 Kor 12,7)

⁵⁹ Opatrný, M. (2016). Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia theologica*, 18(3), 167-184. doi: 10.5507/sth.2016.034.

⁶⁰ Opatrný, M., & Morongová, T. (2016). Outsourcing bliženecké lásky. *Studia theologica*, 18(4), 111-124. doi: 10.5507/sth.2016.041.

⁶¹ <http://www.vojtechkodet.cz/temata/duchovni-zivot/marta-a-marie-v-nas.html#sdfootnote1anc>

⁶² <http://www.vojtechkodet.cz/temata/duchovni-zivot/marta-a-marie-v-nas.html#sdfootnote1anc>

V podobenství se dovídáme, že každý služebník dostal jiné množství hřiven. Každý dostal podle svých možností. Kristus nás vybízí k tomu, abychom nebyli konzervativní. Apeluje na nás, abychom se nebáli riskovat, nebyli ukolébání délkou čekání. Varuje před lhostejností, pohodlností, pasivitou. Vybízí k rozmnožení svěřených hodnot, schopností a talentů, protože se jednou budou muset odevzdat.

Každé obdarování nás zavazuje ke službě. Svěřenými hřivnami nemá sloužit jenom nám samým, ale máme ji využít k prospěchu našich blízkých, svěřených, potřebných. Nestačí pasívně nekonat zlo. Je potřeba dát své schopnosti do služby milosrdné lásky.

Víra také patří mezi svěřené hřivny. Když ji zakopeme, nepřinese žádný užitek. Ale aby mohla sloužit i ostatním kolem nás, musíme ji rozmnožit ve svých dětech, ve svých bližních.⁶³ Kristus nás před svým nanebevstoupením vybízí, abychom se stali solí země a světlem světa. Radostnou zvěst – evangelium přijímat jako dar, ale také se o ni podělit, předat všem ostatním. Abychom ji nezakopali před světem jako neplodnou hřivnu.⁶⁴

Jiří Mrázek se zamýšlí nad tím, kdo je tím třetím, špatným služebníkem, který je konzervativní a nechce žádné změny. Pečlivě uchovává svěřenou hřivnu, nechce riskovat ani hazardovat na rozdíl od prvních dvou služebníků. Na první pohled velmi zodpovědné počínání. Dostal podle schopností, není tedy problém v tom, že by na svěřený úkol nestačil. Nevěrným se stal pro svoji nedůvěru v Pánovy vyhlídky a plány. Komu bylo tedy toto podobenství určeno? Někdo se domnívá, že Židům nebo žido–křesťanům, kteří chtěli uchránit svou víru před pohany. Na pozadí Matoušova evangelia, v kontextu eschatologické řeči, jde o napomenutí těm, kteří se domnívají, že už není potřeba nic dělat, je to zbytečné, Kristus je blízko. Nečinnost, ukrytí před světem a zakonzervovanost je označeno jako nevěrnost.⁶⁵

V souvislosti s podobenstvím o hřivnách je důležité vnímání rozličných darů Ducha svatého, utěšitele, kterého seslal Kristus po svém zmrtvýchvstání a nanebevstoupení. Tyto dary mají sloužit ne pouze jednotlivci, ale celému společenství. Je to dar moudrosti, dar poznání, dar víry, dar uzdravování, působení mocných činů, dar prorocství, rozlišování duchů, dar mluvit ve vytržení a dar vykládat.

⁶³ <https://stritez.evangelnet.cz/sites/stritez.evangelnet.cz/files/hrivny.pdf>

⁶⁴ IMBACH, Josef. *A učil je v podobenstvích: Ježíšovy obrazné příběhy o životě z víry*. Překlad Karla Korteová. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 2016. 203 stran. Teologie. Základní teologická témata; 2. svazek. ISBN 978-80-7429-695-6.

⁶⁵ MRÁZEK, Jiří. *O kozlech, ovcích a lidech: (Ježíšova podobenství podle Matoušova evangelia)*. 1. vyd. Třebenice: Mlýn, 1997. 150 s. ISBN 80-901589-9-4.

Toto podobenství je aktuální stále, jako ostatně všechna. Nutí nás k zamyšlení. Není vždy nutné dělat velké věci, Bůh po nás nechce výkony, kterých nejsme schopni. Nejhorší je nedělat nic. Bůh štědře naděluje, zůstává jen otázka, jak člověk využívá svěřených darů.⁶⁶

⁶⁶ <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-a/sverene-talenty/>

3 Služba ženy ve světle teologie

V úvodu této části se věnuji Marii, která pokorně a tiše sloužila Kristu, doprovázela ho až na Golgotu a jak připomíná papež Pavel VI. – bude vždy představovat klíč ke správnému pochopení tajemství Krista a církve. Panna Maria je výjimečný a jedinečný člen církve a nejláskyhodnější Matkou.⁶⁷ Zamýšlet se nad tématem služby a vynechat Matku Boží není ani myslitelné.

Od Panny Marie jsem se přenesla v čase až do třináctého století, do doby kdy žily svůj pozemský život dvě svaté české ženy, které jsou mi velmi blízké. Bylo to v době zakládání prvních hospiců, špitálních řádů a nemocnic. Nevím, jestli se tyto dvě svěťice měly možnost potkat, ale určitě je spojovala touha sloužit Kristu ve svém bližním. Bylo to v době občanské války, kdy na jedné straně je prolévána krev v touze po světské moci a na druhé straně narůstá počet lidí potřebných, chudých, zohavených různými nemocemi a hladových. Anežka i Zdislava, ačkoli obě ze šlechtického rodu, našly svůj poklad ve službě trpícím. Ve službě Kristu.

Matka Tereza je svěťice naší doby. Podobně jako Anežka a Zdislava si zvolila cestu láskyplné služby. Její touhou bylo prostřednictvím služby těm nejubožejším utiřit Boží žízeň. Je vzorem nám všem, že i v dnešní moderní době si můžeme udělat místo pro své bližní a potřebné. Stačí jen odložit lhotejnost, která nás dělá slepé k potřebám druhých.

3.1 Maria, Matka Boží, jako služebnice Pána

Maria, Matka Páně. Bůh ji uchránil dědičného hříchu, protože se měla stát Boží Matkou. V *Lumen gentium* je krásně vyjádřeno, že je Maria takřka modelována Duchem svatým.⁶⁸ Je plná milosti. Působením Ducha svatého uchráněna dědičného hříchu, má se stát Matkou Božího Syna. Ale Bůh přesto ve své moudrosti chtěl, aby se sama, svobodně rozhodla. Aby souhlasila s Božím plánem.

⁶⁷ KATOLICKÁ CÍRKEV. Mezinárodní papežská mariánská akademie. *Matka Páně: památka, přítomnost, naděje: list Mezinárodní papežské mariánské akademie adresovaný těm, kdo se zabývají mariologií*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. 168 s. ISBN 80-7192-762-7.

⁶⁸ *Lumen gentium = Světlo národů: Věřoučná konstituce o církvi*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1970. 99, [2] s. Documenta; Sv. 5.

V Popelce Nazaretské použil Václav Renč krásné verše, které vyjadřují napětí a očekávání celého vesmíru, kdy strom i tráva přestala růst, zastavil se proud času a celý kosmos čeká na slůvko z jejích úst.

Tato skutečnost, kde je přímo hmatatelné, jak Bůh respektuje lidskou důstojnost a svobodu, nám bere dech. Maria v pozici služebnice Páně. A Bůh, který se chystá obětovat svého jediného Syna za hříchy nás všech, čeká na souhlas. V Marii se harmonicky kloubí svoboda s poslušností Bohu.⁶⁹

Maria přijala Boží Slovo, odpovídá nebeskému poslu „Jsem služebnice Pána, ať se mi stane podle tvého slova!“ (Lk 1,38).⁷⁰ V této chvíli je s definitivní platností uvedena do Kristova tajemství.⁷¹ Na Boží pokoru odpovídá pokorou. A s důvěrou říká Maria tato slova, která nám přinesla spásu. Nepřemýšlela nad důsledky svého rozhodnutí, které mohly být pro ni fatální. Být služebnicí se vším všudy, až do krajnosti. V tomto se Maria přibližuje Kristu, který nic nelpěl na tom, že je roven Bohu, vzal na sebe přirozenost služebníka.⁷²

Při návštěvě Alžběty, které přichází posloužit tři měsíce před narozením Jana Křtitele, odpovídá na její pozdrav nádherným Magnificat – chvalo zpěvem, který tryská z jejího srdce a podle Redemptoris Mater je vnuknutým vyznáním její víry.⁷³ Maria, naplněna již Duchem svatým, děkuje Bohu, že na ni – nepatrnou služebnici – shlédl.⁷⁴ Velebí Hospodina, je pokorná a nechce být ničím jiným než služebnicí Páně.⁷⁵ Alžběta, plna Ducha svatého, Mariino zázračné mateřství. Podle listu MPMA je to událost, kde hrál hlavní úlohu Duch svatý – jakési novozákonní protoletnice. Duch svatý také

⁶⁹ KATOLICKÁ CÍRKEV. Mezinárodní papežská mariánská akademie. *Matka Páně: památka, přítomnost, naděje: list Mezinárodní papežské mariánské akademie adresovaný těm, kdo se zabývají mariologií*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. 168 s. ISBN 80-7192-762-7.

⁷⁰ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

⁷¹ KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež. *Redemptoris mater: encyklika Jana Pavla II. o blahoslavené Panně Marii v životě putující církve z 25. března 1987*. Překlad Terezie Brichtová. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 76 s. ISBN 80-7113-116-4.

⁷² Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

⁷³ KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež. *Redemptoris mater: encyklika Jana Pavla II. o blahoslavené Panně Marii v životě putující církve z 25. března 1987*. Překlad Terezie Brichtová. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 76 s. ISBN 80-7113-116-4.

⁷⁴ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

⁷⁵ KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež a BENEDIKT XVI. *Deus caritas est = Bůh je láska: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI.* Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012. 63 s. ISBN 978-80-7450-043-5.

promluvil ústy proroka Simeona vnuknutým hymnem díkůvzdání Bohu a prorockými slovy ...její vlastní duší pronikne meč.⁷⁶

Služebnost Marie podle encykliky Jana Pavla II *Mulieris dignitatem* spočívá v jejím přijetí Krista do svého života. „Kristus nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil“ (Mk 10,45). A Maria ve spojení s Ním se zapojuje do mesiášské služby Kristovy. Sloužit znamená kralovat. Kristus nám ukazuje královskou důstojnost služby, se kterou je každý člověk ve svém povolání spjat.⁷⁷

3.2 Povolání žen ke službě

3.2.1 Anežka Česká, patronka charity

Svatá Anežka je našim vzorem ve službě i v touze po Kristu. Byla ochotná vzdát se bohatství a titulů pro bohatství nejvyšší. Přesto, že byla královskou dcerou, po smrti svého otce se rozhodla následovat největší výzvy své doby – ideál chudoby svatého Františka. Zakládá špitál pro chudé na Starém Městě pražském. V jeho blízkosti pak klášter. Oslovena myšlenkou chudoby pro Krista se rozhodla Anežka odmítnout všechny výhodné královské sňatky, dokonce i císařskou korunu.⁷⁸

Roku 1234, ve věku 23 let vstupuje Anežka do kláštera a stává se abatýší. S pomocí svého bratra Václava vybuodovala jeden z nejkrásnějších gotických klášterů. Spojoval dvě sdružené instituce – klarisek a minoritů - a společný kostel.

Anežka šla proti proudu. Rozruch byl celoevropský. Velmi ji ovlivnil život a spiritualita sv. Kláry a sv. Františka. Vzájemná korespondence se sv. Klárou ji tvaruje a pod jejím vlivem se vzdává vedení špitálu, které předává řádu křížovníků s červenou hvězdou, založeného Anežkou. Pochopila podstatu chudoby a na špitál převedla celý svůj majetek.⁷⁹

⁷⁶ KATOLICKÁ CÍRKEV. Mezinárodní papežská mariánská akademie. *Matka Páně: památka, přítomnost, naděje: list Mezinárodní papežské mariánské akademie adresovaný těm, kdo se zabývají mariologií*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. 168 s. ISBN 80-7192-762-7.

⁷⁷ JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem: apoštolský list papeže Jana Pavla II. o důstojnosti a povolání ženy u příležitosti Mariánského roku*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1992. 73 s. ISBN 80-7113-053-2.

⁷⁸ WEIS, Martin. *Svaté královny: fides, caritas, martyrium*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita, 2013. 198 s. ISBN 978-80-555-0948-8.

⁷⁹ http://www.oslj.cz/wp-content/uploads/2016/10/9_6.pdf

Řád křížovníků s červenou hvězdou je jediný český řád. Odbočky vznikají také ve Stříbře, Mostu, Chebu a ve Slezsku. Věnovali se výlučně péči o nemocné, chudě, postižené.

Anežka, se svým špitálem jako institucí, je zakladatelka sociální sítě. Dokázala odolat světskému kouzlu, vydala se cestou chudoby, a místo aby si nechala sloužit, sloužila Kristu v těch nejubožejších.

Velmi jí záleželo na českém národě. I přes svůj život v chudobě nepřestala být přemyslovskou princeznou a starala se o dobro národa.⁸⁰

Podle profesora Weise lze svatou Anežku nazvat nejen patronkou charity, ale také andělem míru. Přispěla k ukončení občanské války, která byla doprovázena opravdu velkým krveprolitím. Stáli proti sobě otec a syn – Václav 1. a Přemysl Otakar 2. Právě na půdě kláštera na Františku pak došlo ke smíru obou stran.⁸¹

Anežka byla podle kronikářů velmi soucitná a empatická, pro každého měla úsměv a láskyplný pohled. V obdobích hladu a epidemií obětavě sloužila všem potřebným.⁸² O její svatořečení usilovala mimo jiné už Eliška Přemyslovna a po ní její syn Karel IV., který byl jako dítě uzdravený z nemoci právě na přímluvu svaté Anežky.⁸³

Český národ provázela tato světice celá staletí, nejvíce se k ní utíkal v době, kdy byl utiskovaný různými politickými nešvary, naposledy v době totalitní komunistické zvlá. Proto započaté desetiletí duchovní obnovy a svatořečení Anežky v listopadu 1989 bylo ve znamení naděje, což se také projevilo velkým množstvím poutníků do Říma. Následující události, kterých jsme byli svědky, se přičítají také mocným přímluvám svaté Anežky, a jistě právem.

3.2.2 Zdislava z Lemberka, královna chudých a trpících

Svatá Zdislava, jejíž jméno nosím, a která je patronkou křesťanských rodin, se pro mě stala velkým vzorem a inspirací. Vnímala jsem její pomoc a přímluvu v průběhu života mnohokrát. Ve službě bližnímu i v evangelizaci, svým životem a svatostí a uměním kontemplace je příkladem a posilou v dnešní hektické a uspěchané době.

⁸⁰<https://dvojka.rozhlas.cz/svou-rolu-sehrala-i-v-dobe-totality-osudove-zeny-anezka-ceska-7455371>

⁸¹ <https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1>

⁸² WEIS, Martin. *Svaté královny: fides, caritas, martyrium*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita, 2013. 198 s. ISBN 978-80-555-0948-8.

⁸³ <https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1>

Poměrně krátký život Svaté Zdislavy byl naplněn obětavou láskyplnou službou. Kardinál Trochta v předmluvě ke knize P. Ambrože Svatoše o ní píše, že dovedla ideálně spojit duchovní a rozjímavou povahu Marie s aktivním působením Marty. Dovedla citlivě propojit lidské potřeby a Boží vůli. Na svou službu se připravovala modlitbou, rozjímáním a kajícím životem, kdy se snažila pochopit Boží lásku k lidem. Trochta to nazval škola Kristova kříže.⁸⁴

Svatá Zdislava se naučila s pokorou vnímat Boží vůli a tak se mohla stát nástrojem k jejímu naplňování. Její činnost byla naplněná láskou a milosrdenstvím, obětavě sloužila chudým a nemocným, nešťítala se lidí bez domova. V těch nejubožejších sloužila samotnému Kristu, což je podstata křesťanské služby. V tom je příkladem pro všechny pomáhající. Podle Ambrože Svatoše její láska a přátelství s Bohem se projevila skutky. Byla také představitelkou laického apoštolátu v severních Čechách. Po příchodu bratří dominikánů do Jablonného, kde nechala svatá Zdislava postavit kostel sv. Vavřince s klášteřem, se začal zušlechťovat náboženský život. Také vzdělanost se díky Zdislavě hodně rozšířila. Založením kláštera v Jablonném a Trutnově položila základy tamějším školám.⁸⁵ Zdislava během svého krátkého, ale naplněného života ukázala, že služba Kristu v bližním, starost a pečování o velkou rodinu a stavovské povinnosti je možné v pokoře zvládnout.

3.2.3 Terezie z Kalkaty – Matka Tereza

Téměř celý svět ji zná jako Matku Terezu, misionářku v indické Kalkatě. Založila řád misionářek lásky. Láska a služba byl pro ni život. Bez lásky by se nemohla věnovat žebrákům lidem s tělem znetvořeným leprou, nemocným s infekčními chorobami, sbírat chudáky na ulici, odložené děti, narkomany. Milovat pro ni nebyla jen prázdná slova, ale skutky milosrdné lásky.

Pocházela z Albánie a svůj řeholní život začala v Irsku, vzápětí však odjíždí do Indie, kde se postupně rozrůstá Bohem požehnané dílo. Je zakladatelkou Domu umírajících Nimral Hriday, kde mohli důstojně prožít svůj konec života lidé z ulice, založila Dům dětí, Sithu Bhavan, útočiště mnoha nechtěných a nemilovaných dětí. První vesnice malomocných, Shantinagar, byl jen začátek tohoto díla. V roce

⁸⁴ SVATOŠ, Ambrož. *Blahoslavená Zdislava*. Olomouc: Dominikánská Edice Krystal, 1948. 181-[I] s. Dominikánská edice Krystal; Sv. 93. S. 1

⁸⁵ SVATOŠ, Ambrož. *Blahoslavená Zdislava*. Olomouc: Dominikánská Edice Krystal, 1948. 181-[I] s. Dominikánská edice Krystal; Sv. 93. S. 36

1992 se staraly misionářky lásky jen v Indii o 150 000 malomocných.⁸⁶ Úcta k lidskému životu a respekt a tolerance k různosti je pro Matku Terezu zcela přirozené.

Svůj entuziasmus a nevyhasínající nadšení vysvětlila Matka Tereza tím, že z každé tváře hladovějícího dítěte, nemocného nebo umírajícího člověka na ni hledí Kristova tvář. Když komukoli slouží, slouží svému Spasiteli a Pánu.⁸⁷

Rosario Messina v Dějinách charitativní činnosti představuje některé myšlenky Matky Terezy, které jsou zapsány. Její filosofií je Boží, neutuchající žízeň po naší dobrotivosti. Bůh se stává žebrákem a uvězněným, obléká na sebe tělo každého bezdomovce a chudého, opuštěného dítěte. Bůh prosí o útulek v srdci člověka.⁸⁸

Stejným tématem se zabývá také Joseph Langford. Podle něj Matka Tereza porozuměla podstatě Božího milosrdenství, že každý potřebuje víc lásky, než si zaslouží. Bůh nás miluje ne pro naše zásluhy, ale miluje nás jako první, se všemi našimi chybami a nedostatky, takové, jací jsme. Bůh se k nám sklání. A znovu je tu metafora žízně – spalující, nehasitelné Boží žízně.⁸⁹ Přípodobnění ke kapce čisté vody je blízké a pochopitelné všem napříč generacemi, vzděláním nebo kulturou. V Indii je čistá voda hodně vzácná. Ale nejen v Indii když má člověk žízeň, netouží po ničem jiném, než po čisté vodě.

Umírající Ježíš na kříži volal: „Žízním!“ Jeho zvolání se ozývá přes všechna staletí k našim srdcím. Matka Tereza to pochopila. To nebyla fyzická žízeň, ale žízeň po duších nás všech, za které umíral. Žízní po naší lásce. Čím více se přiblížíme ke Kristu, tím silněji poznáme Jeho žízeň. Matka Tereza učila své sestry kontemplaci modlitbou i službou. Boží touhu hlásala slovy i skutky. Její místo bylo u malomocných, hladových, opuštěných, sirotků, odmítaných lidmi i státem.

Její působení bylo ale mnohem širší. Při cestě do bohaté části světa poznala jinou chudobu – chudobu ducha. Pochopila, že každý člověk má v sobě kousek Kalkaty, možná nemá fyzické rány, ale má bolavé srdce.⁹⁰

⁸⁶ NĚMCOVÁ, Dana. *Matka Tereza s Danou Němcovou*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 88 s. S. Autor - téma; sv. 8. ISBN 80-7192-562-4.

⁸⁷ FEEHAN, James A. *Bůh ukrytý v příbězích*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 130 s. ISBN 80-7192-561-6.

⁸⁸ MESSINA, Rosario a Terezie BRICHTOVÁ. *Dějiny charitativní činnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-859-3.

⁸⁹ LANGFORD, Joseph. *Skrytý oheň: setkání, které změnilo život Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-429-3.

⁹⁰ LANGFORD, Joseph. *Skrytý oheň: setkání, které změnilo život Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-429-3.

Matce Tereze byla za její činnost udělena řada ocenění, mezi nimi i Nobelova cena míru. Ona však sloužila s bezpodmínečnou láskou, přijala Kristovu výzvu: „Kdo chce být první, buď ze všech poslední a služebník všech.“

Podle encykliky *Deus caritas est* zůstávají svatí, kteří se setkávali v bližním s Bohem „tváří v tvář“ význačnými vzory sociální lásky (*caritas*) a vnášejí světlo do lidských dějin, protože jsou to mužové a ženy víry, naděje a lásky.⁹¹ Mezi ně Matka Tereza jistě patří protože nám jedinečným způsobem otevřela okno do Božího srdce.⁹²

⁹¹KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež a BENEDIKT XVI.. *Deus caritas est = Bůh je láska: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI.* Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012. 63 s. ISBN 978-80-7450-043-5.

⁹² LANGFORD, Joseph. *Skrytý oheň: setkání, které změnilo život Matky Terezy.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-429-3.

4 Služba v pomáhajících profesích ve světle teologie

4.1 Synkatabasis v praxi služby

Podle Františka Burdy je u Krista teorie a jednání v dokonalé jednotě a působí současně pro všechny potřebné. Výzva k napodobování sklonění má pak dvě strany – napodobování smýšlení a napodobování jednání.⁹³ Podle autora se sám Bůh stává figurou nápodoby v osobě Ježíše Krista. Jeho synkatabatické vyjítí ze sebe je motivováno láskou k Otci a láskou k lidem, obojí v nerozlučném vztahu.⁹⁴

Tyto znaky se pak staly základem nové kultury služby, kde se vymezuje pojem „lidskost“. Patří sem modely jednání jako:

- Ježíš se ztotožňuje s každým člověkem, který potřebuje pomoc;
- Láska je základním prostředkem k naplnění lidské existence;
- Člověk je chápán jako Boží dítě, součást Kristova těla a Boží chrám, z čehož plyne, že jsou si všichni lidé rovni na základě vnitřní nezcizitelné důstojnosti;
- Každý lidský život je na základě jeho nezcizitelné důstojnosti hoděn od početí až do smrti ochrany;
- Společnost i jedinci se zapojují do charitativního a zdravotního nasazení pro slabé a chudé;
- Ježíš se solidarizuje s každým utrpením, se slabými, chudými, zavrženými, umírajícími a především s těmi, kdo jsou nejpotřebnější, a skrze svůj kříž dává jejich utrpení význam.⁹⁵

C. V. Pospíšil zdůrazňuje, že služba není pouhé pečování či zdravotnické úkony. Je to vztah, založený na důvěře. V tomto vztahu se pak setkává člověk strádající a jeho důvěra na straně jedné a svědomí sloužícího člověka na straně druhé. Ten by měl svým přístupem vytvářet prostor pro tuto důvěru. Svědomí v tomto případě není pouhé dodržování mravních zásad. Je to otázka srdce člověka, ve kterém působí Bůh. Sloužící

⁹³ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

⁹⁴ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

⁹⁵ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

se sklání k potřebnému a napodobuje tak Boží sklonění k celému lidstvu. V Božím sestoupení a sklonění k člověku je celé Boží zjevení. Řeční otcové v této souvislosti mluví o synkatabasis, západní otcové vyjadřují Boží sklonění jako *codescendentia*.⁹⁶

Boží sklonění k člověku má podle Pospíšila trojí povahu. V prvním Bůh sestupuje, aby pomáhal – například v (Ex 3,7 – 10), kdy Hospodin posílá Mojžíše, aby vyvedl Boží lid z Egypta. Druhým bodem onoho pomyslného trojúhelníku je Boží sklánění k člověku v podmínkách, které jsou mu blízké, v jeho kultuře, přizpůsobuje se jeho myšlenkovým schopnostem a možnostem. Posledním vrcholem graduje Boží sklánění ve vtělení Božího Syna.⁹⁷

Také Burda píše, že v praxi služby by neměl člověk vnímat napodobení Božího sklonění jako manipulaci s potřebným a předpokladem, že se bude chovat, jednat a smýšlet jak se mu to naplánuje. Naopak – nápodoba Božího sklánění je v přijetí potřebného člověka takového, jaký je, se všemi jeho nedostatky. Tedy na základě vztahové rovnocennosti – skloněním se do světa a na úroveň druhého. Vrcholným vzorem sklonění a služby je Bůh.⁹⁸ Na prvním místě máme napodobovat Krista ve svém svědomí, ze kterého pak pramení naše smýšlení a konání.

Svědomí Pospíšil zmiňuje jako třetí styčný bod mezi strukturou Božího zjevení a charitativní službou. Cituje odstavec z Charty pracovníků ve zdravotnictví:

„Svědomí je nejtajnější střed a svatyně člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru.“⁹⁹

Podle Burdy je možné aplikovat tři pilíře synkatabáze do praxe služby.

V prvním pilíři vyvádí Bůh člověka z otroctví – z toho, co jej svazuje a pohlcuje, takže se nemůže ničemu jinému věnovat – do svobody. Sklonění zde znamená citlivé vnímání situace člověka, ulehčení jeho břemene. Učíme se doprovázet a posilovat v naději.

Druhý pilíř sklonění znamená naslouchání a vnímání vnitřního i vnějšího světa toho, k němuž se skláníme. Ne z objektivního hlediska, jak to vidí pomáhající, ale z hlediska potřebného člověka, z jeho úhlu pohledu. Aktivně se zajímat o jeho

⁹⁶POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

⁹⁷POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

⁹⁸BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

⁹⁹POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

přirozené prostředí, ve kterém žije, o jeho zázemí, vztahy, zajištění a zájmy. Zároveň se zajímat o skutečnosti, které vytváří jeho přirozený svět, jeho hodnotový systém, kulturní zvyklosti, rozumové schopnosti, sociální zázemí.

Třetím synkatabatickým pilířem je vystoupit ze sebe sama, opuštění svých představ a nadřazenosti, převahy, opuštění svého hodnocení, abychom se mohli stát rovnocennými partnery.¹⁰⁰

4.2 Člověk jako objekt i subjekt služby

Centrem zájmu služby v pomáhajících profesích je na prvním místě člověk. Jako objekt i jako subjekt. Služba v sobě nese naplnění lidskosti a Burda se v kapitole Služebné aspekty biblické antropologie ptá, „co je to člověk“. Kulturní odlišnosti národů v sobě nesly odlišný přístup k trpícímu člověku. Křesťanský přístup, který vychází již ze starozákonního pohledu, svým způsobem ovlivnil sociální systémy v Evropě. Z toho vychází pojetí člověka jako jedinečné a nenahraditelné bytosti, která má svou vlastní nezpochybnitelnou důstojnost.¹⁰¹

Podle Bible v první kapitole Genesis (Gn 1,26)¹⁰² byl člověk stvořen k Božímu obrazu a k Boží podobě. Metafora obrazu v sobě nese nejen to, co je na povrchu, a také vnitřní podstatu a charakter. Obraz se zrcadlí v nitru.

Podoba není nikdy definitivní, je dynamická a je v rovině vztahu, komunikace a participace. Prostorem pro tento vztah je svědomí, schopnost naslouchání pravdě o sobě, otevřenost vůči jejímu působení, vůči působení milosti. Každý člověk je Božím obrazem, ale Boží podobou se člověk stane, až když začne vnímat lidství nejen jako dar, ale také jako úkol.¹⁰³

Utrpení Krista má vždy lidskou podobu, Ježíš se ztotožňuje s každým trpícím, utiskovaným, ponižovaným a odmítaným člověkem. Ukřižování bylo odmítnutí Boha, odmítnutí Boží lásky, která se nám pokorně daruje. Hřích je také odmítnutí Boží milosrdné lásky, kdy se člověk podílí na ukřižování a ničí v sobě Boží obraz. Avšak

¹⁰⁰ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹⁰¹ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹⁰² *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad*. Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

¹⁰³ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

láska, trpělivá a pokorná, s kterou se Bůh daroval, je tak velká, že neexistuje hřích, který by nemohla překonat.¹⁰⁴ Ve službě druhému se může člověk přiblížit Kristu tím, že trpícímu pomáhá nést jeho těžký kříž. Tak se zároveň Kristu připodobňuje.

Smyslem služby je pomoc trpícímu či strádajícímu člověku. Pomáhající by měl být schopen vnímat druhého bliženeckou láskou. Zároveň mít na paměti, že tento potřebný, konkrétní člověk, ke kterému se sklání, má svojí lidskou důstojnost, je jedinečný a je stejným obrazem Božím, jako on.¹⁰⁵ Je to pozvání k službě lidské důstojnosti a tím sebeuskutečňování vlastní identity.

4.3 Úskalí služby

Vycházení ze sebe sama a sklánění se k bližnímu a jeho potřebám - stejně jako Bůh vychází ze sebe sama a sklání se ke stvoření a k člověku – to je měřítko, které pomáhá rozlišovat pravou a falešnou identitu. Vycházení ze sebe sama a sklánění se k bližnímu označuje existenci člověka jako existenci darovanou a darující se.¹⁰⁶

Falešný obraz lidské identity ukazuje na vyšší míru sebestřednosti a menší schopnost empatie, vnímání utrpení a naslouchání, omezenou schopnost rovnocenných vztahů a vypočítavost ve výběru těch, komu je výhodné ochotně poskytnout službu.¹⁰⁷

Lidské nitro, pokřivené hříchem a odmítáním Boží lásky, v sobě vytváří nesprávný obraz Boha. Člověk se pak zpronevřuje sám sobě a podle Pospíšila s pradávou touhou být jako Bůh propadá modloslužbě. Náhrada pravého Boha však nemůže člověka uspokojit a učinit šťastným, působí bolestné odloučení nejen od Boha, ale i od svých blízkých, ztrácí soulad s okolím, společenstvím, přírodou. Projevuje se tady jasně, jak velkými Božími dary jsou pokoj, který pramení od jediného Boha a společenství.¹⁰⁸

Falešných obrazů je velmi mnoho a člověk je může rozlišit pomocí svědomí. Sebestředné tendence a egoismus, uctívání sebe sama stojí na místě Božího obrazu v srdci člověka. Kariéra, majetek, sláva, krása, moc, apod. – cokoli se může stát

¹⁰⁴ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

¹⁰⁵ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹⁰⁶ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹⁰⁷ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹⁰⁸ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

falešným obrazem. V současnosti si však nejčastěji vytváří člověk falešný obraz sám ze sebe, sám sobě je modlou.¹⁰⁹

Také Pospíšil upozorňuje na to, že největší tragédií člověka je, když se sám sobě stane modlou. Přitom utrpení, stárnutí, nemoc a smrt ukazují na to, jak krátkozraké a nebezpečné je toto zahledění se do sebe. Stejně je to i u workoholismu, kdy člověk ztrácí svobodu a na prvním místě je pro něj práce. Připomíná, že proti tomuto velmi časté formě otroctví je důležité světit den Páně, kdy se má člověk připodobňovat Bohu také odpočinkem. (Gn 1)¹¹⁰

Také jedno z Desatera Božích přikázání ukazuje na důležitost svěcení dne Páně, na odpoutání od všech závislostí, aby dal člověk prostor Bohu a jeho uzdravujícímu působení ve svém srdci, které by bylo bez něj jen práznotou. Pouze srdce naplněné Bohem může být otevřeno milosrdné službě bližnímu.

Congar pojmenovává tváře falešných Bohů z různých oblastí lidského života, kde by je člověk nečekal. Proto jsou nebezpečné. Nejsou to jen peníze, vlastní tělo a zdraví a kariérismus, ale také rasa, společenská třída, pověřčivost, formalismus, pokrok, někdy i věda a další.

Podle Burdy mohou být tyto falešné obrazy vlastní identity pomocí správného klíče demaskovány a odhaleny. Pod nimi se skrývá pravá identita – strádající člověk, který touží po seberealizaci a sebebřijetí. Forma a intenzita pokřiveného obrazu se neustále mění, jejich rozlišování je nekončící proces. Otevírání se světu a bližnímu je cesta ze sebestřednosti a egoismu. Musí však být naplněno praxí. Konkretizací tohoto otevření je služba, která zprostředkovává a umožňuje vystoupení ze sebe a naslouchat potřebám, potížím a obavám svých bližních. Je to cesta k naplnění jakéhokoli mezilidského vztahu.¹¹¹

Ve službě člověk nejen vychází ze sebe sama, ale nechává současně do sebe vstupovat svět druhého, naslouchat, ctít a respektovat ho v jeho důstojnosti a rovnocennosti. Služba je praxí lásky.¹¹²

¹⁰⁹ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹¹⁰ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

¹¹¹ BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹¹² BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

Ve službě se sklání člověk k člověku, aby ho doprovázel v jeho těžkostech a zároveň mu ukázal skutečný zájem a respekt k jeho svobodě. Jen falešný obraz služby se projevívá budováním své nadřazenosti nad ubohostí druhého.

Pravá podstata lidské identity je služebná. Vztah mezi člověkem konajícím službu a člověkem potřebným musí být založen na důvěře. Podle Burdy je odpoutání se od falešných obrazů základem všech pomáhajících profesí, které mají sloužit člověku. V prostředí bez egoismu a nadřazenosti, v rovnocenném vztahu, se pak vytváří prostor pro vzájemnou důvěru, která má uzdravující účinky.¹¹³

4.4 Trojiční model ve služebné praxi

Hermeneutika vnitroběžských vztahů nám říká a ukazuje jedinečný model:

Vztah je opravdový, když je naplněn láskou, vzájemným sebedarováním i přijetím a vzájemným respektem - je rovnocenný. Skutečná láska je naplněna opravdovým vztahem, darováním sama sebe a přijímáním daru druhého. Skutečný dar je naplněn láskyplným vztahem, vycházením ze sebe sama a přijímáním daru druhého. Je naplněn prostorem respektu, rovnocennosti a partnerství. Vycházení ze sebe sama je předpokladem skutečné lásky, skutečného vztahu, daru a rovnocennosti.¹¹⁴

Každý skutečný a pravdivý vztah v sobě nese služebnou povahu. Vztah, láska dar a rovnocenné partnerství v sobě nese vycházení ze sebe sama a sklánění se k druhému, přijetí druhého s respektem, to vše je konkretizováno službou. Ve službě je člověk dárce i obdarovaným. Respektem důstojnosti druhého realizujeme svou vlastní důstojnost a identitu.¹¹⁵

Služba má také evangelizační povahu. Skrze službu lásky přinášíme osobní svědectví o Kristu. Svatý Jakub se ve svém listu zamýšlí: „*Co to pomůže, moji bratři, říká-li někdo, že má víru, ale nemá skutky? Může ho taková víra spasit?...Ukaž mi tu svou víru, která je beze skutků! Já ti však ze svých skutků mohu dokázat svou víru.*“ (Jak 2,14-18)

¹¹³BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹¹⁴BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

¹¹⁵BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí*. Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.

4.5 Služba pramenící z lásky

Benedikt XVI. se v encyklice *Deus caritas est* zamýšlí nad možností milovat Boha, když jej nelze vidět. „Říká-li někdo: ‚Miluji Boha‘, ale přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Neboť kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí“ (1 Jan 4,20).¹¹⁶ Podle Benedikta XVI. je nemožné od sebe oddělit lásku k Bohu a lásku k bližnímu. Je to nerozlučitelné spojení.

Bůh nás miloval jako první, bezpodmínečně, díky tomu se může rodit láska v nás. Jestliže nejsme v kontaktu s Bohem, neumíme vidět v druhém Boží obraz. Když nahlížíme na druhého Ježíšovým pohledem, jsme schopni dát mnohem víc, než co je nezbytné. Ochota vyjít vstříc bližnímu a projevit mu lásku nás činí vnímavými vůči Bohu.

Jedině služba bližnímu nám otvírá oči, abychom mohli nahlédnout, co pro nás dělá Bůh. A prostřednictvím služby můžeme zakouše Boží lásku, která předchází lásku k Bohu a lásku k lidem.

Láska je podle Benedikta XVI. službou, která se naplňuje prostřednictvím ochoty pomoci trpícím, lidem v nouzi, v duchovním nebo materiálním strádání. Je to služba lásky, která je zakořeněná v Bohu. Má ji uplatňovat jednotlivý věřící, ale je to úkol i pro celou církevní komunitu.¹¹⁷

Podle encykliky *Deus caritas est* neexistuje žádná společnost - byť by byla sebevíc spravedlivá – kde by byla láska – caritas – zbytečná. Stát nenahradí osobní, láskyplnou službu a vztah mezi lidmi. Dokud budou lidé trpět – ať už samotou, nemocí, materiálním nedostatkem, sociální izolací a dalšími bolestmi, které jsou sužující – bude potřeba osobní pomoci. Představa, že stačí spravedlivá struktura a láska k bližnímu je nadbytečná, je tvrdě materialistická a není lidská.¹¹⁸

Slovy Matky Terezy: „*Mnoho lidí na světě zoufale touží po kousku chleba, ale mnohem více je těch, kdo zoufale touží po malém kousku lásky.*“¹¹⁹

¹¹⁶ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad.* Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.

¹¹⁷ KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež a BENEDIKT XVI.. *Deus caritas est = Bůh je láska: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI.* Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012. 63 s. ISBN 978-80-7450-043-5.

¹¹⁸ KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež a BENEDIKT XVI.. *Deus caritas est = Bůh je láska: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI.* Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012. 63 s. ISBN 978-80-7450-043-5.

¹¹⁹ <https://www.vira.cz/texty/tema-tydne/nejen-chlebem-ziv-je-clovek>

Michal Opatrný se zamýšlí nad důležitým úkolem církve v oblasti charity. Problém vidí ve vnímání charitní činnosti – je determinována na pouhé poskytovatele sociálních služeb. Ve svém výsledku se v podstatě neliší od běžné sociální práce.

Autor hledá řešení v přehodnocení úkolů charitní služby. Výsadou křesťanské charity by měla být služba těm potřebným lidem, kterým nikdo nepomáhá, kteří propadli sítem záchranné sociální sítě státu a jsou všemi přehlédnuti jako v podobenství o milosrdném Samaritánovi.¹²⁰

Křesťanská láska po vzoru vztahu, který panuje v Božské trojici, je dokonalou jednotou, která respektuje odlišnosti druhého, zachovává výjimečnost a jedinečnost darujícího i obdarovaného. V lásce se člověk plně realizuje, když dá ze sebe vše, co má. Milovat druhého takovým způsobem znamená sdílet s ním radosti i bolesti. Vidět trpět milovanou bytost je mnohdy horší, než trpět sám, jak píše Pospíšil, udává příklady z historie – Abrahám, když stoupal na horu Moria. Jaká muka to pro něj musela být, syna obětoval už touto dlouhou cestou a vyjádřil tak Hospodinu své odevzdání a věrnost. Bůh nám daroval svého jednorozeného Syna, takže vydal vlastně víc než sebe sama.¹²¹

¹²⁰ *Caritas et Veritas: časopis pro reflexi křesťanských souvislostí v sociálních a humanitních oborech* [online]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2017- [cit. 2019-03-09]. ISSN 1805-0948. Dostupné z: <http://www.caritasetveritas.cz>.

¹²¹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748

Závěr

V úvodu této práce jsem se zamýšlela nad tím, jaký význam má služba ve starozákonních biblických textech a jak se porozumění tomuto pojmu vyvíjelo pod vlivem zjevení.

V době před Kristem byla služba vnímána spíše funkcionálně. Služba jako pojem měla mnoho významů. Společným rysem všech je závislost jednoho člověka na někom, kdo určuje jeho jednání. Po vyvedení Božího lidu z egyptského otroctví nabývá služba nového významu. Je to služba Hospodinu, která se odlišuje od závislé služby člověku. Je to možné vnímat jako Boží náruč, nabízenou jistotu. Posun od otroctví ke svobodě. V písních o Služebníku Hospodinovu lze vidět působení Boží a jeho překvapivý spasitelný plán pro všechny národy, který graduje ve čtvrté písni prorockým zjevením Trpícího Služebníka jako předobraz Krista. Z této ebedské písně můžeme vidět také velký posun ve vnímání utrpení a zástupné oběti.

Výpovědi o službě tedy postupně nabývaly v poexilové době na významu. Je to doba očekávání mesiáše.

Výpověď o službě novozákonním pohledem nabývá neočekávaného významu. Kristus přišel ne proto, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil. Ve Starém zákoně se dává velký důraz na dodržování předpisů a kultické čistoty. V Kristu se nám zjevuje milosrdenství Boží a jeho láska, která jde až do krajnosti, až k smrti na kříži. Kristus tedy nenaplnil představy vykupitele mocnáře, ale vysoce je převýšil, protože jako Syn Boží na sebe vzal přirozenost služebníka a sám sebe se zřekl.

V době prvních křesťanů se dával velký důraz na služebnost rozličných darů Ducha svatého. Prostřednictvím jeho mocného působení byli apoštolové a učedníci schopni sloužit každý podle svých schopností. O těchto darech hodně píše ve svých listech apoštol Pavel. Zdůrazňuje však, že největším darem je láska, kterou musí být prosycená jakákoli služba, protože bez lásky je jakékoli počínání zbytečné (1Kor 13,1 - 7).

Stejně i v podobenstvích je zdůrazněná obětavá a sloužící láska. Na milosrdném Samaritánovi se jasně ukazuje, že služba bližnímu je více než přehnané dodržování jakýchkoli předpisů a zákonů. V tomto podobenství však nejde jen o milosrdný čin potřebnému, ale také velkou zkušeností a milostí pro pomáhajícího člověka, protože může zakoušet uzdravující vztah, který k němu chová Bůh. Také na podobenství

o hřivnách, které předchází Ježíšovu eschatologickou řeč *...cokoli jste udělali...* a *....běda vám....*, je výzvou k milosrdenství a k důvěře v Pána.

Pokornou službu a naprostou důvěru v Boží prozřetelnost v té nejúžasnější podobě lze vidět u P. Marie. Jako Matka Spasitele doprovázela svého Syna celým pozemským životem až na Golgotu, kde pod křížem přijala mateřství celého lidstva. Anežku, Zdislavu a Matku Terezu spojuje obětavá a láskyplná služba těm nejubožejším, kteří jsou na okraji společnosti. Jejich prostřednictvím sloužily samotnému Kristu. Spojnicí těchto žen je však také péče o ty, kteří mají zraněná srdce a o celý národ.

Nahlédnutí do služby v pomáhajících profesích z perspektivy teologie je velmi obohacující zážitek. Bůh, sklánějící se k celému lidstvu, ale zároveň ke každému člověku zvlášť, musí vnímavého člověka přivádět k pokorné vděčnosti. Služba, která má být nápodobou Božího sklánění, spočívá v rovnocenném vztahu, založeném na důvěře potřebného a svědomí pomáhajícího. Svědomí je důležitý fenomén, který pomáhá odbourávat falešné obrazy v nitru člověka, které ohrožují milosrdnou službu.

Podle Benedikta XVI. nelze oddělit lásku k Bohu a lásku k bližnímu. Skrze milosrdnou službu potřebnému může člověk projevit svou lásku Bohu a snažit se tak tišit Boží žízeň po milosrdenství a oběti. Důležitým hlediskem ve službě je však skutečnost, že jen skrze druhého člověka a možnosti solidarity s potřebným je možné být naplno člověkem.

Tento moment byl pro mě silný a obohacující. Člověk je bližní právě v tu chvíli, kdy může sloužit. V podobenství o milosrdném Samaritánu i v knize o Matce Tereze se tento motiv opakuje. Chápu to tak, že člověk nemá povinnost sloužit bližnímu, ale je mu dána Boží milost, že může sloužit bližnímu a tím zakoušet Boží spásný a uzdravující vztah.

Hluboce mě oslovil trojiční model, kde vztah je založen na darování a také na přijímání daru toho druhého. Situace člověka, který se ocitá v roli potřebného, rozhodně není jednoduchá, vyžaduje mnoho pokory a obětování věcí a hodnot, které jsou pro něj důležité. Trojiční vztahový model může pomoci potřebným a ulehčit jim jejich přijetí péče nebo služby. A to je velké vzájemné obdarování.

Abstrakt

ŽÁKOVÁ, Zdislava, Služba ve světle biblických textů a ve světle teologie. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Brichcínová, Th.D.

Klíčová slova: Boží láska, ebedské písně, milosrdenství, oběť, služba, služba bližnímu

Hlavním cílem této práce bylo zjistit a poukázat na to, jaký význam je službě přikládán v textech Starého a Nového zákona a jak se chápání tohoto pojmu vyvíjelo v další době. V první části je vysvětlení některých pojmů služby a jejich významu v textu čtyř perikop proroka Izajáše. Druhá část je věnována významu služby v evangeliích, skutcích apoštolských a v novozákonních listech. Je zde představen Kristus, jehož život na zemi byl veskrze služebný a jeho Matka Maria, jako služebnice Pána. Služba je také předmětem několika podobenství. Krátké zastavení je u tří svatých žen napříč tisíciletím, které svým přístupem následovaly Krista. Závěr práce je věnován službě v pomáhajících profesích a jejího vnímání pohledem teologie.

Abstract

Service in the light of the biblical texts and in light of Theology

Keywords: love of God, mercy, sacrifice, service, The Songs of the Suffering Servant

Main aim of this thesis is to find out and refer to the importance of service as it is proclaimed in the Old and New Testament and how was the concept of service changing in time. First part deals with definitions of service and its meaning in four texts of the Book of Isaiah. Second part studies the importance of service in the Gospels, Acts of the Apostles and Epistles. The thesis describes Christ, who was dedicated to service, and his Mother Mary, the Servant of God. Some of the parables in New Testament also deals with service. It introduces three saint women of last millenium and their attitude, by which they followed Christ. The last part of the thesis focuses on importance of service in helping professions from the theological perspective.

Zdroje

- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Ekumenický překlad.* Překlad Miloš Bič. 3., podstatně dopln. a přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 1007, 283 s.
- BURDA, František. *Teoretická východiska praxe pomáhajících profesí.* Ústí nad Orlicí: Oftis, ©2014. 247 s. ISBN 978-80-7405-335-1.
- CONGAR, Yves. *Za církev sloužící a chudou.* Překlad Terezie Brichtová. Vyd. v KN 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, [1995]. 130 s. ISBN 80-7192-006-1.
- DOUGLAS, J. D., ed. *Nový biblický slovník.* Překlad Alena Koželuhová. 2. vyd. Praha: Návrat domů, ©2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.
- CHALUPA, Petr a VLKOVÁ, Gabriela Ivana. *Svoboda ve vztahu k službě a poslušnosti: biblicko-teologická studie.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 178 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2921-2.
- IMBACH, Josef. *A učil je v podobenstvích: Ježíšovy obrazné příběhy o životě z víry.* Překlad Karla Korteová. Vydání první. Praha: Vyšehrad, 2016. 203 stran. Teologie. Základní teologická témata; 2. svazek. ISBN 978-80-7429-695-6.
- Izaiáš: komentovaný překlad řecké septuagintní verze.* V Praze: Vyšehrad, 2018. Septuaginta. ISBN 978-80-7429-987-2.
- KATOLICKÁ CÍRKEV. Mezinárodní papežská mariánská akademie. *Matka Páně: památka, přítomnost, naděje: list Mezinárodní papežské mariánské akademie adresovaný těm, kdo se zabývají mariologií.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. 168 s. ISBN 80-7192-762-7.
- KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež a BENEDIKT XVI.. *Deus caritas est = Bůh je láska: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI.* Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 4. vyd. Praha: Paulínky, 2012. 63 s. ISBN 978-80-7450-043-5.

- LANGFORD, Joseph. *Skrytý oheň: setkání, které změnilo život Matky Terezy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-429-3.
- Lumen gentium = Světlo národů: Věřoučná konstituce o církvi*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1970. 99, [2] s. Documenta; Sv. 5.
- MACKERLE, Adam. *Než budete číst Bibli podruhé: vybraná témata o Bibli*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2014. Opuscula. ISBN 978-80-7394-450-6.
- MESSINA, Rosario a Terezie BRICHTOVÁ. *Dějiny charitativní činnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7192-859-3.
- MRÁZEK, Jiří. *O kozlech, ovcích a lidech: (Ježíšova podobenství podle Matoušova evangelia)*. 1. vyd. Třebenice: Mlýn, 1997. 150 s. ISBN 80-901589-9-4.
- Nový zákon: text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*. 3. vyd. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 871 s. ISBN 80-7195-073-4.
- Opatrný, M., & Morongová, T. (2016). *Outsourcing bliženecké lásky*. *Studia theologica*, 18(4), 111-124. doi: 10.5507/sth.2016.041.
- Opatrný, M. (2016). Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia theologica*, 18(3), 167-184. doi: 10.5507/sth.2016.034.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. Teologie. ISBN 80-7192-748-1.
- LOBKOWICZ, Mikuláš. O teologii pro laiky. *Teologické texty*. 2002., 27-32. ISSN 0862-6944.
- WEIS, Martin. *Svaté královny: fides, caritas, martyrium*. Prešov: Gréckokatolícka teologická fakulta, Prešovská univerzita, 2013. 198 s. ISBN 978-80-555-0948-8.

Elektronické zdroje

[online]. In: . [cit. 2019-03-14]. Dostupné z:

https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/prvni-ebedska-pisen-hlemuj-sluzebnik--413698

[online]. In: . [cit. 2019-03-15]. Dostupné z:

https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/druha-ebedska-pisen-sluzebnik-je-novy-izrael--415547

[online]. In: . [cit. 2019-03-16]. Dostupné z:

https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/kdo-chodi-v-temnotach-kde-neni-zadna-zare-ten-at-doufa-v-hospodinovo-jmeno--1547017

[online]. In: . [cit. 2019-03-16]. Dostupné z:

https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/491019

[online]. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z:

https://theses.cz/id/lu9vf9/Diplomova_prace_Dvorak.pdf

[online]. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z:

https://theses.cz/id/7mrm2e/Transformace_ob_ti_v_Psmu.pdf

[online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z:

https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanskavlna/_zprava/491019

[online]. In: . [cit. 2019-03-11]. Dostupné z:

https://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/rannislovo/_zprava/977912

[online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: Opatrný, M. (2016). Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia theologica*, 18(3), 167-184. doi: 10.5507/sth.2016.034.

[online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: Opatrný, M., & Morongová, T. (2016). Outsourcing bliženecké lásky. *Studia theologica*, 18(4), 111-124. doi: 10.5507/sth.2016.041.

[online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <http://www.vojtechkodet.cz/temata/duchovni-zivot/marta-a-marie-v-nas.html#sdfootnote1anc>

[online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z:

<https://stritez.evangelnet.cz/sites/stritez.evangelnet.cz/files/hrivny.pdf>

[online]. In: . [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: [http://biblickedilo.cz/bible-v-](http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-a/sverene-talenty/)

[liturgii/liturgicky-rok-a/sverene-talenty/](http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-a/sverene-talenty/)

[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: [http://www.oslj.cz/wp-](http://www.oslj.cz/wp-content/uploads/2016/10/9_6.pdf)

[content/uploads/2016/10/9_6.pdf](http://www.oslj.cz/wp-content/uploads/2016/10/9_6.pdf)

[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: [https://www.proglas.cz/program/detail-](https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1)

[poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1](https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1)

[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: [https://www.vira.cz/texty/tema-tydne/nejen-](https://www.vira.cz/texty/tema-tydne/nejen-chlebem-ziv-je-clovek)

[chlebem-ziv-je-clovek](https://www.vira.cz/texty/tema-tydne/nejen-chlebem-ziv-je-clovek)

Caritas et Veritas: časopis pro reflexi křesťanských souvislostí v sociálních a

humanitních oborech [online]. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské

univerzity, 2017- [cit. 2019-03-09]. ISSN 1805-0948. Dostupné z:

<http://www.caritasetveritas.cz>.

[online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: [https://dvojka.rozhlas.cz/svou-rolu-sehrala-i-v-](https://dvojka.rozhlas.cz/svou-rolu-sehrala-i-v-dobe-totality-osudove-zeny-anezka-ceska-7455371)

[dobe-totality-osudove-zeny-anezka-ceska-7455371](https://dvojka.rozhlas.cz/svou-rolu-sehrala-i-v-dobe-totality-osudove-zeny-anezka-ceska-7455371)

[online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: [https://www.proglas.cz/program/detail-](https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1)

[poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1](https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/2016-07-25-16-00-00/?play=1)